

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Filip Mamrilla

**Právní formy perzekuce občanů Protektorátu v letech 1939-
1945 ve srovnání s okupovaným Nizozemskem**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:
prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.
Katedra právních dějin
7.1. 2016

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. 1. 2016

Podpis

Poděkování

Chtěl bych poděkovat všem, bez kterých by tato diplomová práce nevznikla, především vedoucímu práce panu prof. JUDr. Janu Kuklíkovi, DrSc., dále pak Bětce Kokešové za cenné rady a korekturu a Deivu Szostokovi za formátování.

Obsah

Obsah.....	1
1. Úvod.....	3
2. Srovnání německého přístupu vůči okupovaným územím v západní a východní Evropě.....	6
3. Okupační správa a správněprávní aspekty represe	12
3.1. Protektorát Čechy a Morava	12
3.2. Nizozemsko	21
4. Policejní teror na okupovaných územích	26
4.1. Nacistický bezpečnostní aparát.....	26
4.2. Protektorát Čechy a Morava	31
4.3. Nizozemsko	42
5. Trestněprávní aspekty represe.....	53
5.1. Protektorát Čechy a Morava	60
5.2. Nizozemsko	64
6. Závěr.....	66
Seznam použitých zkratk	70
Bibliografie	71
Literatura.....	71
Vybrané bakalářské, diplomové a rigorózní práce	74
Internetové zdroje.....	74
Právní prameny	75
Abstrakt	76
Resumé	77

Klíčová slova.....	77
--------------------	----

1. Úvod

Protektorát Čechy a Morava zůstává i po sedmdesáti letech od svého konce stále zajímavým a kontroverzním tématem jak z historického, tak z právního hlediska. Z těchto důvodů jsem si pojednání o něm zvolil jako téma svojí diplomové práce. Vzhledem k možnosti vycestovat na rok do Nizozemska v rámci programu Erasmus, jsem se rozhodl práci pojmout jako komparativní studii těchto zemí v daném období. Nizozemsko se nabízí jako ideální země pro tento účel, rozlohou i velikostí populace se přibližuje Česku nejvíc ze zemí západní Evropy, a v neposlední řadě zde válečný vývoj nabízel jisté paralely. Nizozemsko mělo navíc, podobně jako Protektorát, poměrně zvláštní postavení. Zatímco pro okupaci českých zemí byla zvolena forma protektorátu jako zvláštního a málo užívaného institutu mezinárodního práva veřejného, z Nizozemska byl vytvořen tzv. Říšský komisariát. Vzhledem k jistým podobnostem je zde také možno jasně spatřovat kontrast mezi německým přístupem vůči západním a východním okupovaným teritoriím. Toto srovnání a náhled do nacistické filozofie týkající se vnímání jednotlivých zahraničních území a jejich obyvatelstva nabízí druhá kapitola. Je zajímavé pozorovat německou okupační politiku v širším kontextu, a to nejenom historickém, nebo územním, ale také ideologickém.

Třetí kapitola se zabývá okupační správou a správněprávními aspekty represe. Právě správa obsazených území představovala jeden z hlavních nástrojů k prosazování německých zájmů, ať již to bylo okleštění práva na samosprávu, přepracování státní správy v zájmu okupantů, postupná nacistifikace státní správy, nebo jiná opatření. První podkapitola popisuje vývoj okupační a autonomní správy v Protektorátu, druhá pak paralelně v Nizozemsku. Kromě institucionálního a legislativního rámce jsem věnoval pozornost i osobnostem, které zastávaly nejvyšší funkce v okupační správě, jelikož se samy do velké míry podílely na tvorbě okupační politiky a směřování vývoje těchto území. V Protektorátu to byli říšští protektoři, z nichž nejvýraznějším byl Reinhard Heydrich. I když období jeho působení v Protektorátu trvalo poměrně krátce, asi není postavy, která by více ztělesňovala nacistickou hrůzovládu v českých zemích, než právě on. Jeho spolupracovníkem, ale zároveň konkurentem byl pak státní tajemník a pozdější státní ministr Karl Hermann Frank. V Nizozemsku paralelně působila obdobná dvojice,

a to Arthur Seyss-Inquart jako říšský komisař a Hanns Albin Rauter, jako vyšší velitel SS a policie. Tuto rivalitu mezi jednotlivými složkami okupační moci možno pozorovat i na dalších okupovaných územích, například v Polsku, a představuje tím pádem další zajímavý fenomén vybízející ke komparatistice. Čtvrtá kapitola má za cíl popsat německé policejní a bezpečnostní složky a jejich roli při perzekuci obyvatelstva okupovaných území. Byly to právě německé bezpečnostní složky, které zastávaly výkonnou funkci při samotném provádění represe a pronásledování obyvatelstva jak v Říši, tak později na okupovaných územích. Nejdříve je v této kapitole obecně popsán nacistický bezpečnostní aparát, jeho vznik a vývoj v rámci samotné Říše, který vyvrcholil v roce 1939 sjednocením všech bezpečnostních složek pod hlavičkou Hlavního úřadu říšské bezpečnosti RSHA. Podkapitoly 4.2 a 4.3. na to dále navazují a zabývají se organizací a působením bezpečnostně – represivního aparátu v Protektorátu Čechy a Morava, resp. v Říšském komisariátu Nizozemsko. Obě země zažily během působení německých bezpečnostních složek několik podobných událostí, a proto jsem se působení tohoto aparátu snažil pojmut chronologicky a popsat vývoj německé bezpečnostní politiky včetně těchto mezníků.

Kapitola 5 pojednává o trestněprávních aspektech represe. V syntéze s policejními složkami tvořila právě justice těžiště nacistického teroru. Ať již to bylo uplatňování říšského trestního práva na cizí státní příslušníky a jejich vyjmutí z jurisdikce národních soudů, samotná činnost lidového soudního dvora – Volksgerichtshofu, speciálních soudů – Sondergerichtů, nebo následné drastické popravy pod gilotinou, trestní právo sloužilo jako efektivní prostředek k odstranění protivníků národně socialistického zřízení a udržování zdraví těla německého národa. V podkapitole 5.1. zabývající se situací v Protektorátu se zaměřuji jenom na režim vztahující se na občany Protektorátu. Osoby, které se staly podle Zákona o říšských občanech z 15. září 1935 po obsazení Protektorátu občany Říše, nejsou vzhledem k zaměření práce v této zahrnuty. Podkapitola 5.2 má opět za úkol popsat změny v trestním právu po německé invazi a jeho roli při represi civilního obyvatelstva v Nizozemsku. Závěr pak nabízí sumarizaci celé problematiky a pokus o všeobecný náhled na toto krizové období dějin.

Při psaní práce jsem vycházel hlavně z dostupné české literatury a internetových

pramenů. Pro kapitoly zabývající se situací v Nizozemsku jsem pak využíval hlavně literaturu v anglickém jazyce dostupnou z univerzitní knihovny v Groningenu, konzultace s holandskými profesory a několikrát jsem během svého pobytu v rámci programu Erasmus navštívil Institut pro studium války, holokaustu a genocidy v Amsterdamu.

2. Srovnání německého přístupu vůči okupovaným územím v západní a východní Evropě

V ideologickém přístupu nacistického Německa vůči národům západní a východní Evropy lze spatřovat dramatický rozdíl. Zatímco národy na západ od německých hranic byly považovány za civilizované a kulturní, některé z nich přímo germánské a rasově čisté stejně jako Němci sami, na východní národy, zejména na ty slovanské, nacisté pohlíželi s velkým despektem a opovržením. Právě Holanďané byli jedním ze západních národů, které Němci považovali za árijské. Nacističtí ideologové měli velkou úctu před rasovými kvalitami Holanďanů a jejich kulturou. Spolu se severskými národy obývajícími Skandinávii je považovali za etnické Germány a sám Hitler se dokonce v rozhovoru s holandskými nacisty nechal slyšet, že nejčistší představitele árijské rasy možno nalézt v Holandsku a Norsku. Němci byli obzvláště nadšeni z homogenity a rasové čistoty holandského venkovského obyvatelstva.¹ V dlouhodobé perspektivě počítali Němci se začleněním Nizozemska do Říše, pravděpodobně jako jednu z provincií. Pravda je taková, že Hitler ani nikdo z nacistických špiček neměl konkrétní představu o roli Nizozemska v rámci nového uspořádání Evropy po válce. Jediná možnost, kterou považovali za vyloučenou, byl návrat Nizozemského království jako suverénní země. V roce 1942 na návštěvě Nizozemska se Hitler vyjádřil v tom smyslu, že je rád, že královna společně s vládou přehla do Británie, protože to oslabilo suverenitu a celistvost země. Viděl paralelu v neochotě Holanďanů podřídit se Říši s nedůvěrou německých států vůči Bismarckovu Německu v roce 1871. Připomněl, že neváhal zlikvidovat nezávislost své vlasti, Rakouska, aby posilnil Velkoněmeckou říši, a tím spíše se nebude zdráhat v případě jakékoliv jiné země. Na druhou stranu, přímá anexe nizozemského území minimálně po dobu války nepřicházela v úvahu, a to zejména z obavy před případným odporem a odtržením holandských kolonií na Dálném východě.² Tento postoj věcně popsal německý zplnomocněnec pro Nizozemskou banku, státní rada (*Staatsrat*) H.C.H.

---

¹ WARMBRUNN, Werner, *The Dutch under German occupation 1940-1945*, Stanford University Press, USA, 1963. str. 55

² Nizozemské kolonie byly tvořeny zejména Holandskou východní Indií, dnešní Indonésií

Wohlthat na ministerstvu zahraničí v Berlíně 12. června 1940: „Nizozemsko musí být zachováno jako politická a ekonomická jednotka, aby mohlo sloužit jako brána do světa, zejména s ohledem na Holandskou východní Indii a jako most směřující k příležitostem, které se budou nabízet po uzavření míru.“³

O osudu západní Evropy se ve stejném duchu vyjádřil i zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich ve svém tajném projevu předneseném 2. 10. 1941 v Černínském paláci při příležitosti nástupu do úřadu: „Nyní jsme v Evropě obsadili pod vůdcovým vedením nekonečně mnoho prostoru, což je vojenským předpokladem pro další vedení války a její vítězné ukončení. Musíme si říci jasně, že obsazení tohoto prostoru v každém případě nebude v mnoha zemích přechodným, nýbrž konečným obsazením, přičemž je lhostejno, jaká bude forma kontaktu těchto prostorů s námi. To však znamená, že budoucnost říše závisí po ukončení války na schopnosti říše a na schopnosti lidí této říše získané prostory udržet, ovládnout a popřípadě s říší spojit. Závisí tedy na způsobu, jak jsme schopni s lidmi zacházet, vést je a spojit je s námi. Musíme zde vlastně rozlišovat tři velké skupiny, jednu skupinu tvoří prostory s germánskými lidmi, to je s lidmi, kteří jsou naší krve, a proto jsou v podstatě našeho charakteru. To jsou ti, kteří špatným politickým vedením a vlivem židovstva jsou nějak pokřiveni, kteří teprve pomalu musí být dovedeni k základním prvkům současného myšlení. Jsou to tyto prostory: Norsko, Holandsko, Flandry, později i Dánsko a Švédsko. Jsou to ty prostory, jež jsou osídleny Germány a které nějakým způsobem, a musíme si zde udělat jasno, zda v konfederaci, jako župa či nějak jinak, budou patřit k nám. Je jasné, že musíme nalézt vůči těmto lidem docela jiný způsob jednání než vůči národům jiné rasy, slovanským či podobným národům. Germána se musíme chopit tvrdě, spravedlivě, ale musíme jej vést lidsky, podobně jako vedeme náš národ, jestliže ho chceme udržet natrvalo v říši a chceme-li, aby s ní splynul. ...“⁴

Tyto plány ukazují mimo jiné na snahu o ekonomickou intergraci západních

---

³ HIRSCHFELD Gerhard, *Nazi rule and Dutch collaboration*, Berg Publishers Limited, Oxford, 1988, ISBN 0-85496-146-1, str. 75n

⁴ VESELÝ, Zdeněk, *Dějiny českého státu v dokumentech*, Victoria Publishing a.s., 1994, ISBN 80-85605-95-3, str. 367 až 373

okupovaných území, nejprve pro potřeby německého válečného průmyslu, po skončení války pak jako organický základ pro budoucí Velký prostor (*Grossraum*) pod absolutní kontrolou Říše. Otázka, jestli by menší státy zůstaly zachovány, proměněny na provincie, nebo úplně absorbovány Německem, nebyla ani v tomto projevu, ani v pozdější době nacistickými ideology defintivně zodpovězena. Jedním z možných ideových východisek se stala poněkud romantizovaná představa rekonstrukce hranic Svaté říše římské. Ta byla pro nacistickou ideologii jedním z velkých vzorů, jako téměř celoevropský útvar pod kontrolou německého národa. Je pravdou, že až do Vestfálského míru v roce 1648 bylo součástí této říše i Nizozemsko. V první fázi integrace mělo být Nizozemsko každopádně inkorporováno do společného ekonomického prostoru spolu s Dánskem a Norskem. Důvody byly čistě utilitaristické, jelikož hlavní prioritou pro Němce v těchto zemích byl rozvinutý průmysl a zdroje nerostných surovin pro potřeby jejich válečné mašinerie. Další strategickou výhodou obsazení Nizozemska byla kontrola velkých evropských řek – Rýna a Maasy a stejně tak prostor pro vojenské základny. Velké přístavy v Rotterdamu a Amsterdamu a také rozsáhlé rovné plochy vhodné pro letecké základny dělaly z Nizozemska ideální baštu pro boj proti Velké Británii.⁵

Ačkoliv další směr v integraci Nizozemska a dalších „germánských“ států západní Evropy se měl ukázat až po válce, už během ní vznikli v Nizozemsku dva směry s rozdílnými názory na to, jakým způsobem by měla integrace probíhat. Říšský komisař Arthur Seyss-Inquart a jeho spolupracovníci, kteří se snažili především zachovat na okupovaném území klid a veřejný pořádek, aby zabezpečili nerušený chod průmyslu, veřejně prohlašovali autonomii Nizozemí a respekt Německa vůči ní doufajíc, že tato otázka se průběžně vyřeší sama v německý prospěch. Nizozemsko požívalo během války tzv. speciálního postavení (*Sonderstellung*). Seyss-Inquart doufal v pozvolnou a organickou nacifikaci holandské společnosti, která by v jistém bodě sama ochotně přešla “domů do Říše”. Na druhou stranu vedení SS prosazovalo radikálnější názor a sdílejíc názory nacistických rasových ideologů, kteří hlásali, že Holanďané jsou jen jedním z germánských kmenů, trvali na rázném a okamžitém připojení

---

⁵ HIRSCHFELD Gerhard, Nazi rule and Dutch collaboration, Berg Publishers Limited, Oxford, 1988, ISBN 0-85496-146-1, str. 75n

nizozemských provincií k Říši. Navzdory silné pozici SS v rámci německé okupační správy k tomuto nikdy nedošlo. Na začátku války ještě trvala víra v rychlé vítězství a všechny administrativní záležitosti byly odloženy až na dobu po něm. Po otevření východní fronty se těžiště německých zájmů přesunulo na opačný konec Evropy, nizozemská otázka zůstala v ústraní a už nikdy se nedostala na pořad dne. Ani během tohoto následujícího období však nacistická propaganda neváhala popustit uzdu fantazii a snila o vytvoření velké germánské říše, ve které by byli Nizozemci jedním z bratrských germánských kmenů po německém boku. Tato říše na západě neměla být vytvořena dobytvačnou nebo imperiální politikou v tradičním smyslu slova, ale sdružením germánských národů ve společném státním útvaru založeném na rasovém základě. Ostatně Evropa jako útvar založen na biologicko-politickém základě byl ústředním motivem Hitlerovy ideologie vyjádřené již v *Mein Kampf* ve dvacátých letech. Tato utopie měla být ve spojení s konceptem životního prostoru následně realizována ve slovanské východní Evropě. Po definitivním vojenském vítězství na východě, až bude německý prostor sahat daleko k Uralu, jak se vyjádřil Heydrich, měl být realizován koncept germánského životního prostoru (*Lebensraum*). Tento počítal i s rolí Nizozemců, a kromě nacistických plánů na zredukování Nizozemí do pozice jedné z germánských provincií, existovali i plány na přesídlení Holanďanů na východ. V roce 1942 navrhl Říšský ministr pro okupovaná východní území (*Reichsminister für die besetzten Ostgebiete*) Alfred Rosenberg plán počítající s osídlením Pobaltí nizozemskými osadníky. Mělo se jednat o přesun až pěti milionů osob.⁶

O těchto územích se Heydrich vyjádřil také v již zmiňovaném projevu. Ostrý kontrast v ideovém přístupu k těmto zemím ve srovnání se západní Evropou je více než zřejmý: „*Druhou skupinou jsou východní prostory, jež jsou zčásti osídleny Slovany, to jsou prostory, kde je třeba vědět, že dobrota bude vykládána jen jako slabost, to jsou prostory, kde sám Slovan vůbec nechce, aby se s ním zacházelo jako s člověkem rovnoprávným, a je zvyklý, že pán si s ním nezádává. To jsou teda prostory, které máme nyní na východě vést a udržet. Jsou to prostory, v nichž musí jednou vládnout německá horní vrstva, po dalším vojenském vývoji budou sahat až hluboko do Ruska, až daleko k*

---

⁶ Tamtéž

Uralu; tyto prostory musí být naší surovinovou základnou, jejich obyvatelé se stanou pracovníky pro velké, i kulturní, úkoly, a mám-li to říci docela drasticky, musí nám sloužit jako otroci. Jsou to prostory, s nimiž budeme vlastně nakládat, jako když se obepíná nová země na pobřeží hrází, tím způsobem, že se tam na východě vybuduje ohromný val z branných rolníků, aby se toto území už jednou uzavřelo proti bouřlivému přívalu z Asie, pak bychom je rozdělili příčnými valy, tuto půdu bychom postupně pro sebe získávali tím, že na okraji vlastního Německa, jež je osídleno německou krví, se pomalu bude vysouvat vždy jeden německý val za druhým, abychom tak postupovali s německým osídlováním na východ prostřednictvím německých lidí, kteří jsou německé krve. Z tohoto hlediska je třeba vidět všechny úkoly na východě, které tam musíme splnit.“⁷

Jak je vidět, východní Evropa obývaná Slovany nemohla očekávat žádné slitování. Represivní metody byly tím brutálnější, čím východněji ležely na hranice Říše. Podněcujícím faktorem byl v tomto případě kontrast mezi civilizovaným západem a barbarským východem zosobňovaným především slovanstvím, židovstvím a sovětským komunismem. Okupační politika založená na brutálních čistkách veřejně vystavovaných na odiv bezmocnému obyvatelstvu se na východě řídila jinými zákony, než v západní Evropě.⁸ Čechy a Morava byly prvním územím na východě, kde byly použity zásady německé okupační politiky. Prvním dokumentem po vytvoření Protektorátu, který zhodnocuje záměry nacistů na tomto území, bylo memorandum o zásadách politiky v Protektorátě z 15. října 1940 vypracováno pod vedením tehdejšího říšského protektora Konstantina von Neuratha. Toto memorandum nastiňovalo tři možnosti okupační politiky. První bylo pozvolné pronikání německého vlivu do Čech a na Moravu a tím pádem postupná germanizace území. Toto řešení bylo vyhodnoceno jako neuspokojivé. Druhou možností bylo vysídlení všech Čechů z tohoto prostoru, což v době vzniku Protektorátu nebylo reálně proveditelné, i když se s touto možností částečně počítalo v dlouhodobém horizontu. Třetí varianta, ke které se nakonec Němci přiklonili, měla za

---

7 VESELÝ, Zdeněk, *Dějiny českého státu v dokumentech*, Victoria Publishing a.s., 1994, ISBN 80-85605-95-3, str. 367 až 373

8 KYNCL, Vojtěch, *Bez výčitek... Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*, Historický ústav AV ČR, Praha, 2012, str. 33

cíl částečnou asimilaci českého obyvatelstva s německým etnikem. Toto mělo být dosaženo větším pracovním nasazením Čechů v Říši, jakož i rozptýlením českého osídlení v Protektorátu. Druhou polovinu etnika, která nebyla rasově, nebo ideologicky vyhovující bylo nutno odstavit od moci. Tím se myslela zejména „mongoloidní část populace“, intelektuální vrstvy, nebo živly, které se zamýšlely stavět germanizaci na odpor. Heydrich po svém nástupu pak tuto politiku ještě konkretizoval a místo polovin pomyslně rozdělil český lid na třetiny. Zatímco první měla být asimilována a druhá zotročena, třetí, jež nebyla „vhodná“ ani k jednomu z těchto cílů, byla určena k likvidaci.⁹

Zde je nutno podotknout, že německá politika v Protektorátu se v počátečních fázích snažila působit tak mírným a vstřícným dojmem, jak jen to šlo. Důvodem byla ekonomická exploatace území a jeho pracovní síly. Čechy a Morava byly silně industrializovány a zdejší těžký průmysl byl pro německou válečnou mašinerii nepostradatelný. V zemi sice působily německé represivní složky, šířil se teror a nesvoboda, to vše pod rouškou ochranných křídel Říše a německého prostoru, do kterého dle nacistických ideologů české země od nepaměti patřily. Pořád tedy zdejší forma represe nedosahovala míry uplatňované na územích dál na východě, zejména v Polsku a Sovětském svazu, kde přímo probíhala tzv. vyhlazovací válka (*Vernichtungskrieg*). Srovnání míry teroru v okupovaném Polsku s Protektorátem Čechy a Morava cynickým způsobem vyjádřil již 6. února 1940 generální guvernér okupovaného Polska Hans Frank. Na otázku, jaký je rozdíl mezi Protektorátem a Generálním gouvernementem odpověděl narážkou na popravu sedmi studentských předáků, která byla odplatou za spontánní protiněmeckou demonstraci vzniklou během pohřbu Jana Opletala: „Rozdíl vám mohu říci docela plasticky. V Praze jsou například vylepeny velké červené plakáty, na nichž jste se mohl dočíst, že dnes bylo zastřeleno sedm Čechů. Tak jsem si řekl: kdybych měl kvůli každým sedmi zastřeleným Polákům vyvěšovat plakát, tak by mi na výrobu papíru nestačily lesy v celém Polsku.“¹⁰

---

⁹ HEYDECKER, Joe, LEEB Johannes, *Norimberský proces*, Euromedia group, k.s., Praha, 2007, ISBN 978-80-249-0940-0, str. 496

¹⁰ Tamtéž, str. 485

3. Okupační správa a správněprávní aspekty represe

3.1. Protektorát Čechy a Morava

Hned po faktickém zabrání československého pohraničí vojenskými jednotkami Wehrmachtu se začalo jeho administrativní začleňování do Říše. Výnosem vůdce o správě sudetoněmeckého území z 1. října 1938 byla zavedena platnost německého práva na území Sudet. Říšským komisařem pro sudetoněmecká území byl jmenován předseda SDP a věrný nacist a Konrad Henlein. Jeho podřízenými byli šéfové civilní správy, kteří předtím působili v rámci vyšších vojenských velitelství až do skončení vojenské správy v Sudetech 20. října 1938.¹¹

V březnu roku 1939 se v rychlém sledu rozpadla Druhá československá republika a na jejím území vznikly dva státní útvary. 14. března byl vyhlášen samostatný Slovenský stát, loutková republika pod přímým německým vlivem tvořená torzem slovenského území zbylým po Vídeňské arbitráži a následné maďarské invazi. Dne 15. března pak byly České země bleskově obsazeny německými vojsky. Formální přípustnost anexe se opírala o výhrůžkou vynucený souhlas prezidenta republiky Emila Háchy, který spolu s ministrem zahraničí Františkem Chvalkovským vyjádřil v Berlíně podpisem dokumentu neurčitého právního charakteru, postrádajícího od počátku oporu jak v mezinárodním právu, tak v tehdy platném domácím ústavním právu.¹² V noci na 15. března Hitler Háchovi na poradě sdělil, že pokud vstup německých vojsk na území zbytku republiky proběhne únosnou formou, poskytne Čechům velkorysý vlastní život, autonomii a určitou míru národní svobody.¹³ Den poté pak vydal Hitler v Praze Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, uveřejněný ve sbírce zákonů pod číslem 75/1939 Sb a rovněž v říšském zákoníku (RGI. I, s. 485). Text výnosu byl ve sbírce otištěn

---

¹¹ SLÁDEK, Oldřich, *Stanné právo a stanné soudy* In PAUL Gerhard / MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 350

¹² MALÝ, Karel a kol., *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*, 3. vydání, Linde Praha a.s., Praha, 2003, str. 463

¹³ BRANDES, Detlef, *Germanizovat a vysídlit. Nacistická národnostní politika v českých zemích*, PROSTOR, Praha, 2015, ISBN 978-80-7260-310-7, str. 19

nejdříve v německém a až poté v českém jazyce. Následkem tohoto právního aktu byly České země připojeny k Německé říši ve formě protektorátu, institutu mezinárodního práva veřejného, který byl v evropském prostředí nezvyklý a prakticky nevyužívaný. Ve skutečnosti se jednalo o eufemismus skrývající německou nadvládu s totalitárními, kořistnickými a genocidními sklony. Samotný výnos byl z hlediska obsahu poměrně neurčitý a mnoho důležitých otázek pouze nastínil, nebo se jim nevěnoval vůbec. Tato neurčitost přitom nebyla náhodná, ale šlo o cílenou taktiku nacistů, jak si vytvořit manévrovací prostor pro případné změny kurzu protektorátní politiky, k čemu pak skutečně později několikrát došlo.¹⁴ Výnos o zřízení Protektorátu v Čl. 1, odst. 1 stanovil: „Části bývalé Česko-Slovenské republiky, obsazené v březnu 1939 německými oddíly, náleží od nynějška k území Velkoněmecké říše a vstupují jako "Protektorát Čechy a Morava" pod její ochranu.“¹⁵

Vstup pod ochranu Velkoněmecké Říše byl pojem neprávni a velice vágní. Co tato "ochrana" znamenala v praxi, však pocítili v následujících letech tisíce Čechů. Zároveň byl ale Protektorát navenek autnomním a samosprávním celkem. Vyjádřeno slovy výnosu, Čl. 3, odst. 1 říkal: „Protektorát Čechy a Morava jest autonomní a spravuje se sám.“¹⁶

V protektorátu působily orgány dvojího druhu, autonomní, neboli národní a říšské, to jest okupační. Autonomie protektorátu obnášela oprávnění k legislativní normotvorbě a utváření společenského života ve vlastní správě, a to ve všech oborech, které na sebe nepřevzala Říše. Šlo tedy o negativní vymezení působnosti protektorátních orgánů. Postavení autonomních orgánů však bylo upraveno jenom říšskými předpisy a jenom z říšských předpisů se odvozovala jejich právní autorita. Vlastní říšská správa měla být na okupovaných územích zřizována jen z nutných důvodů, zejména pro potřeby vojenské a obranné anebo tam, kde nebylo možno zajistit

---

¹⁴ MARŠÁKEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže – nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Auditorium, Praha, 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, str. 37

¹⁵ Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, dostupné z WWW na: https://cs.wikisource.org/wiki/Výnos_o_zřízení_Protektorátu_Čechy_a_Morava

¹⁶ Tamtéž

určitou agendu autonomními orgány. To se týkalo především záležitostí německých vojenských jednotek, policejních složek, justice, celního a devizového hospodářství a řešení otázek říšských Němců.¹⁷ Autonomní orgány byly navíc řízeny pokyny německých autorit a víc, než skutečné svébytné orgány určeny k výkonu autonomních pravomocí tak sloužily jako nástroj k dosažení cílů německé politiky. Hlavou říšské správy v Protektorátu byl úřad říšského protektora (*Reichsprotektor*). Tento úřad s téměř neomezenými pravomocemi vystupoval jednak jako zástupce Hitlera pro území Protektorátu a jednak jako zmocněnec říšské vlády. Říšský protektor stál v čele všech německých orgánů, úřadů a služeben v Protektorátu. Měl taktéž právo být informován o veškeré činnosti autonomních orgánů, zablokovat vyhlášení nařízení a výkon všech správních rozhodnutí a soudních rozsudků a dokonce právo na vlastní normotvorbu. Tu protektor uskutečňoval formou vydávání nařízení a výnosů, které byly zveřejňovány ve Věstníku říšského protektora.¹⁸ Jeho sídlem byl Černínský palác na Pražském hradě. Co se týče personálního obsazení, úřad říšského protektora zastávali od 21. března 1939 do 5. května 1945 celkově čtyři osoby. Prvním byl Konstantin von Neurath, který úřad vykonával od jeho vytvoření do 27. 9. 1941. Von Neurath však nebyl příliš výraznou osobností a nedokázal se vypořádat se silicím odbojem, ani odporem autonomní vlády. Hitler se vyjádřil o jeho působení následovně: „ ... *osobně znám Čechy velmi dobře. Konstantin von Neurath byl pro ně přívětivým starým pánem, jehož dobromyslnost a mírnost si velmi rychle pletli se slabostí a hloupostí.*“¹⁹

Poznámku v podobném duchu si 24. září zapsal do deníku i ministr propagandy Joseph Goebbels: „*Věci v Praze se dostaly dost do krize a vůdce se teď rozhodl energicky zasáhnout. Je odhodlán poslat tam na vyčištění tamějších poměrů Heydricha... V takovýchto kritických situacích se musí ke kormidlu postavit silní muži. Tito silní muži musejí mít pevnou a neomylnou ruku, nesmí se dát sentimentalitami odvést od vlastního cíle.*“²⁰

---

¹⁷ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže – nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Auditorium, Praha, 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, str. 37

¹⁸ TAUCHEN, Jaromír, *Československé trestní právo v proměnách věků*, Masarykova Universita, Brno, 2009, str. 109

¹⁹ ČVANČARA, Jaroslav, *Heydrich*, Gallery, Praha, 2011, ISBN 978-80-86990-97-2, str. 28

²⁰ KNOPP, Guido, *SS – Varovanie dejín*, Ikar. a.s., Bratislava, 2004, ISBN 80-551-0741-6, str. 171

Takovým mužem byl podle nacistických elit právě Heydrich. Vůdce se pomocí rozhodl radikálně změnit kurz svojí protektorátní politiky, k čemu měla dopomoct právě tato personální změna. Dosavadní říšský protektor byl v září 1941 poslán na zdravotní dovolenou a nahradil jej zastupující říšský protektor, SS-Obergruppenführer a Generál policie, Reinhard Heydrich. Žádné jiné jméno se nezapsalo tak tragicky do tuzemských dějin, jako právě Heydrich. Do historie vstoupil také pod přezdívkou Kat českého národa, v Německu mu říkali den Henker a západní média mu zas přisoudila jméno the Hangman, neboli Popravčí, pod kterým se ostatně objevil i na titulce časopisu Time.²¹

Heydrich se narodil do hudebnické rodiny v bavorském městečku Halle an der Saale 7. března 1904. V osmnácti letech nastoupil k říšskému válečnému námořnictvu a sloužil mimo jiné i na válečných lodích Berlin a Braunschwig, kde byl jeho kapitánem pozdější velitel německé vojenské kontrarozvědky (*Abwehr*) a hlavní konkurent při kontrole nad německými zpravodajskými službami, Wilhelm Canaris. Později působil ve štábním oddělení admirality v Kielu a to až do roku 1931, kdy byl nucen rezignovat na svoji hodnost a opustit námořnictvo jako sankci za své kázeňské přestupky. Vrátil se zpátky do Halle, bez vyhlídky na uplatnění v zemi zmítané hospodářskou krizí. V tom čase se jeho matka obrátila na rodinného známého, velitele mnichovské pobočky SA, Karla von Ebersteina. Von Eberstein měl napojení na Himmlera, který zrovna v té době plánoval vytvořit zpravodajskou službu podřízenou SS. Zorganizoval schůzku, na které udělali Heydrichův nordický zjev a rázné vystupování na Himmlera takový dojem, že jej okamžitě přijal pod svůj patronát a pověřil vybudováním již zmiňované tajné služby. Heydrich měl znovu práci, a co bylo pro něj osobně ještě důležitější, směl znovu obléct uniformu. V návaznosti na to vstoupil do NSDAP a založil bezpečnostní službu SD. Po převzetí moci nacisty v roce 1933 začíná jeho kariéra rychle stoupat. Stává se Himmlerovou prodlouženou rukou a výkonným orgánem při uskutečňování politiky SS. Ne náhodou Německem kolovala známá fráze *Himmlers Hirn heißt Heydrich* - Himmlerův mozek se jmenuje Heydrich. V roce 1939 soustředil do svých rukou vedení Kriminální policie, Gestapa a Bezpečnostní služby pod záštitou Hlavního úřadu říšské

---

²¹ Tamtéž

bezpečnosti RSHA (*Reichssicherheitshauptamt*), stal se hlavou tohoto obrovského byrokraticko-bezpečnostního aparátu a zároveň nejlépe informovaným mužem v Říši. Tradovalo se, že Heydrich vedl na každého vysoce postaveného muže v Říši složku s kompromitujícím materiálem. Po propuknutí války se Heydrichova osobní moc rozšířila na nově okupovaná území. V květnu 1941 se pak stal odpovědným i za konečné řešení židovské otázky.²² Po začátku operace Barbarossa organizoval na východní frontě nechvalně známé pohotovostní oddíly (*Einsatzgruppen*), jejichž úkolem bylo postupovat za frontovými jednotkami a v týlu vraždit rasové a ideologické nepřátele, zejména židy, komunisty a intelektuály.²³

Jeho jmenování v Protektorátu ukončilo období improvizace a kolísání německé politiky, které mělo částečně původ v rivalitě mezi von Neurathem a Frankem. Heydrich neváhal s uchopením této příležitosti, která mu umožnila realizovat se kromě oblasti bezpečnostních složek konečně i v pozici státníka. Hned následující den po svém příjezdu vyhlásil výnosem na území Protektorátu až do odvolání civilní výjimečný stav. Dle tohoto výnosu všechny činy, jimiž byl porušován veřejný pořádek a bezpečnost, hospodářský život a pracovní mír, jakož i záměrné a nedovolené přechovávání střelných zbraní nebo třaskavin anebo střeliva podléhaly stannému právu civilního stavu výjimečného. Aby se ještě prohloubila atmosféra strachu, byly rozsudky dle stanného práva publikovány veřejně – jak v rozhlase a tisku, tak i na ulicích v podobě nechvalně známých krvavých vyhlášek. Již z Berlína měl Heydrich pověst uzavřeného technokrata s detailními znalostmi o všech základních politických a správních záležitostech Protektorátu. Své záměry a politiku nastínil ve svém, již zmiňovaném, inauguračním projevu 2. října 1941 v Černínském paláci, který pronesl k představitelům okupační správy. V tomto projevu Heydrich vytyčil dva hlavní cíle nacistické politiky v Protektorátu. Prvním, krátkodobým, cílem bylo využití protektorátního průmyslu a celkového potenciálu pro válečné úsilí. Dlouhodobým cílem pak bylo takzvané konečné řešení české otázky (*Endlösung der tschechischen Frage*), pojem formulován Heydrichem také v souvislosti se židovskou otázkou. Dosažení tohoto dlouhodobého

---

²² MASTNÝ, Vojtěch, *Protektorát a osud českého odboje*, Eurolex Bohemia s.r.o., Praha, 2003, ISBN 80- 86432-56-4, str. 179-180

²³ KNOPP, Guido, *SS – Varovanie dejín*, Ikar. a.s., Bratislava, 2004, ISBN 80-551-0741-6, str. 156

cíle mělo však být odloženo až po vítězném konci války. O tom, jak by v praxi vypadalo, není potřeba si dělat žádné iluze. Jedním ze zásadních Heydrichových kroků byla i správní reforma, která měla za cíl eliminovat autonomní správu a razantně podřídit správní rozdělení německé okupační správě: „*Správní rozdělení tohoto prostoru, viděno z německé strany, je pouze jedním z prostředků a metod, jak tento prostor definitivně ovládnout a vést. Je to systém, který nemůžeme srovnávat se správním rozdělením a metodami správy, jež platí v Říši vůči německým lidem.*“²⁴

Systém protektorátní správy se totiž původně zakládal na dvoukolejnosti, kdy vedle sebe působila autonomní protektorátní správa a správa říšská. Tento způsob se ale postupně začal zdát okupační moci jako příliš volný, neboť se německý vliv uplatňoval jen nepřímo prostřednictvím úřadu říšského protektora. Správní reformy zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha se proto zaměřily na likvidaci tohoto systému. Na nejvyšší úrovni nebyla zrušena jen instituce protektorátní vlády jako kolektivního orgánu, ale nově byla vymezena působnost jednotlivých ministerstev. Do každého z nich byli navíc vysláni vedoucí útvarů úřadu říšského protektora jako plnomocní generální zástupci ministrů. Nově bylo také vytvořeno ministerstvo hospodářství a práce sloučením ministerstva průmyslu, obchodu a živností s převážnou většinou agend ministerstva sociální a zdravotní správy. Do čela tohoto nového úřadu byl dosazen říšský Němec, SS-Brigadeführer Walter Bertsch. Ten prosazoval důsledné vykořisťování českého hospodářství pro potřeby nacistické válečné mašinerie a také totální nasazení více než sto tisíc českých dělníků v Říši.²⁵ Úřad lidové osvěty se proměnil v ministerstvo lidové osvěty na čele s Emanuelem Moravcem, hlavním představitelem kolaborace v českých zemích. Šlo v podstatě o kopii německého ministerstva propagandy. Také byl zřízen pozemkový úřad pro Čechy a Moravu, jehož úkolem bylo fakticky provádění dispozic s půdou tak, aby z rukou českých vlastníků byla postupně odnímána a převáděna do rukou německých. Zrušen byl úřad

---

²⁴ VESELÝ, Zdeněk, *Dějiny českého státu v dokumentech*, Victoria Publishing a.s., 1994, ISBN 80-85605-95-3, str. 367 až 373

²⁵ Historie ČNB – Ministerstvo hospodářství a práce, dostupný z WWW: http://www.historie.cnb.cz/cs/regulace_a_dohled/centralizace_regulace_a_dohledu/ministerstvo_hospodarsvtvi_a_prace.html

předsednictva ministerské rady, čím byla okleštěna kolektivní činnost vlády takovým způsobem, že se prakticky přestala scházet. Prováděná reorganizace se následně rozšířila i do nižších složek správy. Původně se totiž zřízení Protektorátu bezprostředně nedotklo dosavadní struktury nižších složek správní soustavy, tj. správy zemské, okresní a obecní samosprávy. Postupně se však tato správa dostávala pod kontrolu a nakonec pod bezprostřední řízení říšských správních orgánů, které pracovaly jako přímá součást říšské správy. Jednotkou německé správy se stal oberlandrát na čele s inspektorem říšského protektora, později, po zřízení státního ministerstva s inspektorem německého státního ministra. V Čechách bylo zřízeno 23 a na Moravě 12 oberlandrátů, postupně s centralizací německé správní moci jejich počet klesl na 6 v Čechách a pouhé 2 na Moravě. Heydrich zjednodušil ve druhé fázi své správní reformy správní soustavu tak, že přenesl část agendy oberlandrátů a říšského protektora na autonomní orgány, které ji vykonávaly z příkazu Říše. Rozhodující pozice v autonomní správě začali přebírat Němci v souladu s výrazným trendem germanizace státní správy, jenž Heydrich prosazoval. Tímto byl fakticky popřen původní smysl autonomní správy jako takové. Jako úřední jazyk se prosazovala němčina a čeští úředníci, kteří z ní nevykonali zkoušku, byli propouštěni. Tento proces doprovázela také likvidace obvyklých zásad legality a právní jistoty. Omezeny byly opravné prostředky, odůvodnění rozhodnutí a další instituty. Jednotlivec byl vydán zcela napospas byrokratické manipulaci. Úplně novým typem správního orgánu, jenž neměl v dosavadní historii obdoby, byl úřad práce (*Arbeitsamt*). Tyto úřady byly zřizovány jeden, nebo výjimečně i více na každý okres s tím, aby evidovaly pracovní síly ve věku 18 až 50 let pro účely jejich pracovní nasazení v Říši v případě potřeby.²⁶

Heydrichovo období v Protektorátu netrvalo dlouho, přesto však představovalo stěžejní fázi celé okupace v mnoha směrech. Svoji vychytralou politikou kombinující teror, propagandu a sociální demagogii, neboli politikou cukru a biče, jak ji sám nazýval, dokázal Heydrich systematicky rozkládat český národ a vytěžit protektorátní hospodářství téměř na maximum. Kromě toho jeho politika dokázala prakticky rozvrátit

---

²⁶ MALÝ, Karel a kol., *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*, 3. vydání, Linde Praha a.s., Praha, 2003, ISBN 80-7201-433-1, str. 469 – 473

odboj a vyvolat ve společnosti až všudypřítomnou paranoiou. Protektorátní autonomie ve své podstatě přestala existovat a fungovala jenom jako prodloužená ruka německé okupační moci. Poté, co Heydrich 4. června 1942 podlehl následkům atentátu vykonaného československými parašutisty dne 27. května téhož roku, nastoupil do úřadu další zastupující protektor Kurt Daluege, který vydržel ve funkci do 20. 8. 1943, kdy byl Hitlerem ze zdravotních důvodů odvolán. Daluege je znám především jako strůjce Heydrichiády, období teroru a poprav spjatého s vyšetřováním atentátu na Heydricha. V den atentátu byl opět vyhlášen výjimečný stav a začala takzvaná velkorazie (*Grossfahndung*). Po válce se Daluege pokusil uprchnout na západ, na žádost československé vlády byl však britskými úřady vydán zpátky do Československa, kde byl mimořádným lidovým soudem odsouzen za své zločiny, zejména v období Heydrichiády, k smrti a oběšen dne 23. října 1946. Pohřben byl do neoznačeného hrobu na Ďáblickém hřbitově, paradoxně na stejném místě, jako mnoho obětí heydrichiády.²⁷

Posledním protektorem se pak stal Wilhelm Frick, dosavadní říšský ministr vnitra²⁸. Je však nutno dodat, že význam úřadu říšského protektora ve druhé polovině války klesal. V roce 1943, kdy byl úřadu formálně zbaven von Neurath, bylo zároveň zřízeno Státní ministerstvo pro Protektorát Čechy a Morava, které na sebe převzalo některé původní pravomoci protektora, jako například možnost vydávat právní předpisy ve formě výnosů. V čele tohoto ministerstva stál až do konce války státní tajemník a posléze státní ministr (*Der deutsche Staatsminister für Böhmen und Mähren*) K. H. Frank. Tato změna byla provedena Výnosem vůdce a říšského kancléře z 20. srpna 1943 o německém státním ministerstvu pro Čechy a Moravu (RGB1. I/1943, s. 527). Přestože se Frank nikdy nestal říšským protektorem, po tomto aktu získal prakticky absolutní moc v Protektorátu. Významným pro něj byl také fakt, že v této době mu připadl hlavní podíl odpovědnosti za realizaci opatření totální války.²⁹ Tato doktrína,

---

²⁷ *Osobnosti – Česko : Ottův slovník*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2008 ISBN 978-80-7360-796-8. s. 114

²⁸ Na tomto postu jej po převzetí funkce v Protektorátu nahradil Heinrich Himmler.

²⁹ MARŠÁLEK, Pavel, Pod ochranou hákového kříže – nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945, Auditorium, Praha, 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, str. 52-54

kteřou vyhlásil ministr propagandy Goebbels během svého projevu ve Sportovním paláci v Berlíně 18. února 1943, mimo jiné i následkem drtivé porážky německých sil u Stalingradu, měla za cíl maximalizovat s pomocí násilného donucení, propagandy a demagogie nasazení pro válečné účely ve všech oblastech napříč Říší a přispět k obratu v nepříznivém vývoji na frontě.³⁰ V období, kdy dosáhla svého vrcholu mobilizace, respektivě drancování protektorátního hospodářství pro potřeby říšského válečného průmyslu, tak dosáhla vrcholu i Frankova moc. Ruku v ruce s opatřeními totální války šlo i postupné odstraňování zbytků protektorátní autonomie. Ta ztrácela svoji českou povahu, neboli dřívější formu teritoriální autonomie pro český národ, a stávala se pouhou územní autonomií v rámci říšských zemí. Zde je možno sledovat i vrcholící nacistickou snahu o asimilační a unifikační politiku sledující organickou inkorporaci Protektorátu do Říše. K dalším státoprávním, nebo územním změnám už důsledkem zhoršující se vojenské situace nedošlo. Posledním předáváním moci v rámci Protektorátu bylo až předání veškeré nařizovací pravomoci Frankem na Hitlerův rozkaz do rukou velitele skupiny armád Střed, polního maršála Ferdinanda Schörnera v noci z 25. na 26. dubna 1945. Díky tomuto zoufalému kroku reagujícími na nezadržitelný postup spojeneckých vojsk do bývalého Československa zůstal Frankovi až do konce války prakticky prázdňý titul státního ministra. Ani Frank neunikl své minulosti a po odsouzení k trestu smrti Mimořádným lidovým soudem v Praze byl 22. května 1946 veřejně popraven oběšením na dvoře Pankrácké věznice.³¹

---

³⁰ BALFOUR, Michael, *Propaganda in War 1939–1945: Organisation, Policies and Publics in Britain and Germany*, Faber and Faber, Oxford, 2010, ISBN 978-0571269839, str. 322

³¹ MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže – nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Auditorium, Praha, 2012, ISBN 978-80-87284-20-9, str. 55

3.2. Nizozemsko

Válka pro Holanďany začala, stejně, jako pro další obyvatele západní Evropy, 10. května 1940. Brzy ráno německé ozbrojené síly překročily hranice a Holanďané se pustili do boje, který nemohli vyhrát. Tváří v tvář bezútěšné situaci a v obavě před německým zjetím opustila královna Wilhelmina 13. května 1940 spolu se svojí rodinou a kabinetem Nizozemské Království na palubě britského torpédoborce Codrington a odjela do exilu ve Velké Británii. Holandská armáda krátce na to kapitulovala a vrchní velitel ozbrojených sil generál Winkelman oficiálně předal moc Němcům. Tento konflikt vešel ve známost jako Pětidenní válka a většina obyvatelstva jej stěží zaregistrovala. Jednalo se o ukázkový příklad německé doktríny tzv. bleskové války. Po kapitulaci začala vojenská okupace Nizozemska, která se nakonec protáhla na pět let. Pro okupované Nizozemsko Němci užívali pojmu Říšský komisariát (*Reichskommissariat Nederlanden*), pojem v užším slova smyslu označující německou okupační správu. Někdy bylo území bývalého Nizozemského království označováno jenom jako okupovaná území v Nizozemsku (*Besetzten niederländischen Gebiete*). Prvním krokem dobyvatelů bylo zřízení rozsáhlé byrokratické okupační správy. Dne 18. května Hitler vydal Výnos vůdce o výkonu vládních pravomocí v Nizozemsku (*Erlaß des Führers über Ausübung der Regierungsbefugnisse in den Niederlanden*), jímž právně začala nacistická okupace Nizozemska. Tento výnos byl vydán: „... za účelem zajištění veřejného pořádku a veřejného života na holandských územích pod ochranou německých vojsk.“³²

V platnosti zůstávala veškerá nizozemská legislativa, neodporovala-li německým zájmům. Výnosem byly zřízeny také orgány německé okupační správy. Podle § 1 výnosu to byl úřad říšského komisaře pro okupovaná holandská území (*Reichskommissar für die besetzten niederländischen Gebiete*) se sídlem v Haagu. Rezidencí říšského komisaře se stal palác Clingendael na okraji města. Říšský komisař byl nejvyšším civilním okupačním orgánem odpovědným přímo vůdci. Jeho úkolem v praxi bylo dohlížet na státní správu, celkové dění v Nizozemsku a hájit zájmy Říše.

---

³² Výnos vůdce o výkonu vládních pravomocí v Nizozemsku

Formálně na něj přešli všechny pravomoci, které dle ústavy náležely vládě a královně. Po celou dobu okupace byl tento úřad doménou jednoho muže. Tím byl Arthur Seyss-Inquart, původním povoláním vídeňský advokát a rodák ze Stonařova na Jihlavsku. Osvědčil se při Anschlusu Rakouska, kdy působil krátce i jako rakouský kancléř a následně říšský místodržící (*Reichsstatthalter*) provincie Ostmark. V letech 1939 – 1940 působil jako zástupce Hanse Franka v Generálním gubernátu v Polsku.³³ Jako přesvědčený nacističtina viděl svůj skutečný úkol zde a následné působení v Nizozemsku vnímal spíše jako formální funkci. Dle něj těžiště německého zájmu leželo právě ve východní Evropě. Když se před odjezdem loučil s Frankem, řekl: „*Jdu nyní na západ, ale chci říci docela upřímně: svým srdcem jsem tady, jsem totiž celou svou povahou orientován na východ. Na východě máme nacionálně socialistické poslání, na západě plníme funkci, a to je snad rozdíl.*“³⁴

Do funkce říšského komisaře pro Nizozemsko byl Seyss-Inquart jmenován Hitlerem 18. května a v úřadu zůstal až do konce německé okupace 7. května 1945. Úřadu se oficiálně ujal 29. května 1940, kdy přednesl svoji inaugurační řeč v Rytířském sále (*Ridderzaal*) v Haagu, tradičním sídle nizozemského parlamentu. Ve svém projevu zdůraznil, že Říše vnímá Nizozemsko jako spojence a německé úmysly jsou čistě mírové. Mimo jiné řekl: „*Nepřišli jsme ani ovládnout tuto zemi a její lid imperialistickým způsobem, ani jí vnutit naše politické smýšlení. Naše jednání je důsledkem nutnosti vyplývající ze speciální situace.*“³⁵ Po válce byl vzat do zajetí a souzen v rámci norimberského procesu. Zde byl obžalován ve všech čtyřech bodech obžaloby a posléze uznán vinným ve třech z nich, nevinným vyvázl pouze v případě zločinného spiknutí. Nezachránilo jej ani to, že v průběhu procesu přijal překvapivé upřímně odpovědnost za své jednání. Byl odsouzen k trestu smrti a popraven v Norimberku 16. října 1946 oběšením.³⁶

---

³³ HIRSCHFELD, Gerhard, *Nazi rule and Dutch collaboration*, Berg Publishers Limited, Oxford, 1988, ISBN 0-85496-146-1, str. 65n

³⁴ HEYDECKER, Joe / LEEB Johannes, *Norimberský proces*, Euromedia group, k.s., Praha, 2007, ISBN 978-80-249-0940-0, str. 494

³⁵ Inaugurační řeč Říšského komisaře A. Seyss-Inquarta, dostupné z WWW na : <http://www.go2war2.nl/artikel/2672/Seyss-Inquart-Arthur.htm?page=5>

³⁶ Heydecker, Joe / Leeb Johannes, *Norimberský proces*, Euromedia group, k.s., Praha, 2007, ISBN

Své pravomoci říšský komisař uskutečňoval skrze čtyři vrchní komisaře (*Generalkommissare*), jejichž pozice byla zakotvena Výnosem říšského komisaře o organizační struktuře oddělení říšského komisariátu (*Erlass des Reichkommissars für die besetzten niederländischen Gebiete über die organisatorischen Aufbau der Dienststellen des Reichskommissariats*) z 3. června 1940. Vrchní komisaři představovali vrcholné orgány státní správy v jednotlivých rezortech a jejich role tak připomínala roli ministrů vlády. Vznikl úřad vrchního komisaře bezpečnosti, který po celou dobu okupace zastával Hanns Albin Rauter, druhý muž Říšského komisariátu. Dalším byl vrchní komisař hospodářství, kterým byl jmenován Hans Fischboeck, bývalý bankéř z Vídně. Jeho rolí bylo uskutečňovat německý čtyřletý plán a dohlížet na efektivní využití holandského průmyslu pro německé válečné úsilí. Vrchním komisařem pro vnitro a spravedlnost byl další Rakušan, Friedrich Wimmer, jenž měl na starost zejména poněmčení a lojalizaci nizozemského soudního systému. Posledním úřadem byl post vrchního komisaře bez portfeje. Tento post zastával Fritz Schmidt, původem z Westfálska a tím pádem jediný ze zmiňovaných, který nebyl Rakušanem. Jeho role byla veskrze politická. Dohlížel na šíření propagandy a vedoucí roli nizozemské nacistické strany. V roce 1943 Schmidt zahynul při záhadném neštěstí na železnici a do úřadu nastoupil Wilhelm Ritterbusch³⁷ Říšský komisař měl pravomoc vydávat právní předpisy ve formě dekretů s všeobecnou platností a také pravomoc přezkumu předpisů nižší právní síly. Dekrety říšského komisaře byly uveřejňovány ve Věstníku dekretů pro okupovaná holandská území (*Verordnungsblatt für die besetzten niederländischen Gebiete*). V průběhu okupace bylo vydáno velké množství dekretů. Jak válka pokračovala a spolu s ní sílilo hnutí odporu a německá frustrace, klesala i efektivita a vymožitelnost těchto pramenů práva. Ve své normotvorbě byl na denní bázi říšský komisař se svými podřízenými relativně nezávislý, v globálním měřítku bylo jeho úkolem uskutečňovat politiku tvořenou v Berlíně.³⁸

978-80-249-0940-0, str. 592

³⁷ Oficiálně se jednalo o nehodu, Schmidt, jakožto představitel NSDAP hájící zájmy strany byl však dlouhodobě trnem v oku Rauterovi a jeho SS. Spekuluje se proto, že byl úmyslně odstraněn a na jeho místo dosazen méně charizmatičtější a pasivnější Ritterbusch.

³⁸ HIRSCHFELD, Gerhard, *Nazi rule and Dutch collaboration*, Berg Publishers Limited, Oxford, 1988, ISBN 0-85496-146-1, str. 65n

Druhým mužem okupační správy v Nizozemsku byl již zmiňovaný Rauter, rakouský rodák a chráněnc Himmlera, jenž mu tento post vytvořil bez vědomí Seyss-Inquarta. Seyss-Inquart jej začlenil pod svoji správu tím, že jej jmenoval vrchním komisařem pro bezpečnost. Rauter byl zároveň v hodnosti vyššího velitele SS a Policie, HHSPF (*Höhere SS und Polizeiführer*), velitelem všech organizací SS umístěných v Nizozemsku, jak Allgemeine, tak Waffen-SS a policejních složek Sipo čítajících pořádkovou policii Orpo, Gestapo a tajnou policii SD.³⁹ V této hierarchii byl tak paradoxně Seyss-Inquartovým nadřízeným. Z pozice vrchního komisaře se tedy zpovídal Seyss-Inquartovi, v pozici vyššího velitele SS byl pak jeho nadřízeným a zpovídal se přímo Himmlerovi. Takovéto anomálie nebyly ve složitě strukturované a formalizované německé správě ničím výjimečným. Není pak překvapením, že konflikty ohledně pravomocí byly na denním pořádku a mezi oběma muži vládla jistá rivalita, ne nepodobná rivalitě mezi Karlem Hermannem Frankem a Reinhardem Heydrichem v Protektorátu. Dva dny po vytvoření okupační správy vytvořil Hitler funkci Vojenského velitele pro Nizozemsko (*Wehrmachtsbefehlshaber in den Niederlanden*). Tato funkce měla být vojenským protejškem civilní funkce vrchního komisaře. Na doporučení Goeringa byl na tento post jmenován generál Luftwaffe Friedrich Christian Christiansen. Odpovědným ze své funkce byl jenom vůči Vrchnímu velitelství ozbrojených sil OKW (*Oberkommando der Wehrmacht*) a vůdci. Ačkoliv byla jeho funkce formálně na stejné úrovni, jako funkce vrchního komisaře, reálně měl nesrovnatelně nižší vliv než Seyss-Inquart, vzhledem k tomu, že do jeho pravomoci spadaly jenom jednotky Wehrmachtu.⁴⁰

Do správy všech jedenácti provincií země a také do největších měst (Amsterdam a Rotterdam) byli dosazeni pověřenci říšského komisariátu (*Beauftragte*). Jejich úkolem bylo dohlížet na veškeré správní činnosti na lokální úrovni a podávat pravidelné zprávy do ústředí v Haagu. Celkově tvořila německá okupační správa rozsáhlý aparát čítající na

---

³⁹ BUTLER, Ruppert, *Gestapo – Dějiny Hitlerovy tajné policie*, Svojtka CO, s.r.o., Praha, 2006, str. 85

⁴⁰ HIRSCHFELD, Gerhard, *Nazi rule and Dutch collaboration*, Berg Publishers Limited, Oxford, 1988, ISBN 0-85496-146-1, str. 65n

2 000 zaměstnanců a 71 úřadů a oddělení. Důvodem byla snaha vytvořit dozorčí správu (*Aufsichtsverwaltung*), která by měla plně pod kontrolou všechny oblasti národní nizozemské státní správy. Největší důraz byl, pochopitelně, kladen na oblast ekonomiky, průmyslu a také na politickou spolehlivost nizozemských úřadů. Ihned po začátku okupace začala pozvolná totalitarizace společnosti, indoktrinace nacistickou ideologií a perzekuce oponentů nového režimu. Na národní úrovni se nositelem politické agitace stala NSB, Národně – Socialistická Strana Nizozemska (*Nationaal-Socialistische Beweging in Nederland*), jediné hnutí oprávněno svolávat shromáždění, nebo vést agitaci a od roku 1941 také jediná povolená politická strana.⁴¹

---

⁴¹ Tamtéž

4. Policejní teror na okupovaných územích

4.1. Nacistický bezpečnostní aparát

V kontextu národněsocialistické ideologie nelze uvažovat o policejních a bezpečnostních složkách a tradičním slova smyslu. Potírání zločinnosti bylo pouze dílčím úkolem, spadajícím zejména do kompetence kriminální policie Kripo. Role bezpečnostního aparátu však byla především politická a národnostní. Zatímco branná moc fungovala jako nástroj německé národní sebeobraný navenek, policie byla nástrojem sebeobraný vnitřní. Totalitní politická základna nacistického režimu nestrpěla takové projevy politické vůle, které by se nepodřizovaly politické vůli celku. Dr. Werner Best, nacistický právník a ideolog, později sloužící jako policejní ředitel v hodnosti SS-Obergruppenführera a zástupce Heydricha ve vedení RSHA definoval v roce 1936 politickou policii Třetí říše jako „zařízení, které pečlivě dohlíží na stav politického zdraví německého těla národního, včas rozpozná každý symptom nemoci a ... identifikuje a všemi prostředky odstraňuje zhoubné zárodky.“⁴²

Dne 23. září 1939 byl oficiálně založen Hlavní říšský bezpečnostní úřad RSHA a tím byl v podstatě završen vznik komplexního nacistického bezpečnostního aparátu, jehož vývoj započal již v roce 1933, neprodleně po převzetí moci nacisty. RSHA bývá vnímán také jako fyzická centrála teroru vykonávaného nacistickou diktaturou. Tento úřad sdružoval všechny kompetence v této oblasti a využíval jejich synergického efektu. Právě zde možno nalézt ideální příklad uplatnění duálního státu (*Doppelstaat*), fungujícího na jedné straně na základě právních norem (*Normenstaat*) a na druhé straně zcela nenormativně, na bázi opatření (*Massnahmenstaat*), jakož i srůstání převzatého úřednického aparátu s elitní ideologickou organizací, propojení centralistických a regionálních struktur a směs právníké a politické legitimizace vlastního postupu. Nový úřad měl totiž podvojný status jednak ministerské instituce a jednak hlavního úřadu SS, proto jej nelze poměřovat tradičními kritérii státního orgánu, ale na druhé straně jej

---

⁴² PAUL, Gerhard, MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 650

nelze vylíčit ani jako tradiční policejní instituci diktatury určené k terorizování vlastního obyvatelstva. Byl to útvar jak tradičně politický, tak institucionálně zcela nový. V rámci polykratického nacistického aparátu RSHA od počátku konkuroval jiným zařízením, jak strany, tak i státu a branné moci. Jednak byl, jakožto ministerská instituce zapojen do vnitřní správy, jakožto hlavní úřad SS byl zas součástí strany. Tím pádem bojoval o místo pod sluncem s vnitřní státní správou, Wehrmachtem a taky složkami strany, protože si nárokoval stejnou měrou kompetence těchto tří složek státu.⁴³

Konkrétně se pod hlavičkou RSHA spojila bezpečnostní služba SD s bezpečnostní policií Sipo, jež dále sestávala z tajné státní policie - Gestapa a kriminální policie. Bezpečnostní služba SD (Sicherheitsdienst) se zabývala získáváním informací o odboji, činnosti cizích agentů a částečně také kontrarozvědkou, kde konkurovala Abwehru.⁴⁴ SD neměla exekutivní pravomoci, zaobírala se výlučně sbíráním dat, které pak sloužily jako podklady pro akce Sipo. Kriminální policie (*Kriminalpolizei*) se zabývala vyšetřováním obecné trestné činnosti, která nutně nesměřovala proti německým státním zájmům. Tajná státní policie neboli Gestapo pak stíhala politické trestné činy a veškerou protiněmeckou činnost. Gestapo bylo i ve své době poměrně tajemnou a zlověstnou institucí, o které byl systematicky šířen populární obraz všemocnosti, vševědoucnosti a všudypřítomnosti. Ve sdělovacích prostředcích se objevovalo populární heslo „Státní policie vidí, slyší a ví všechno“ (*Stapo sieht, hört und weiß alles*)⁴⁵. Kripo, SD a Gestapo tvořili podsekcce bezpečnostní policie Sipo a byly výrazně integrovány a personálně propojeny. V RSHA se sice uspořádání sekcí změnilo, podstata těchto složek a způsob jejich interakce ale zůstal zachován. Tento nový úřad měl celkově sedm sekcí. První se zabývala personálními záležitostmi (*Personalangelegenheiten*) druhá pak organizací, správou a právem (*Organisation, Verwaltung und Recht*). Třetí sekce se nazývala Život německého obyvatelstva

---

⁴³ PAUL, Gerhard, *Bojující správa*, In PAUL Gerhard, MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 54n

⁴⁴ Heydrich, jako hlava SD a velitel Abwehru Wilhelm Canaris byli staří známí již ze dvacátých let ze služby u námořnictva a později si jejich organizace SD a Abwehr konkurovali na poli německé kontrarozvědky, i když SD měla oficiálně působnost v oblasti civilní a Abwehr ve vojenské

⁴⁵ PAUL Gerhard, MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo*, In PAUL Gerhard, MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 657

(*Deutsche Lebensgebiete*) a šlo o vnitřní zpravodajskou službu, někdy nazývanou také jednoduše SD-Inland. Nejdůležitější složkou účastníci se perzekuce obyvatelstva, ať již v Říši, nebo na okupovaných územích byla sekce IV, nazvaná Studium a zneškodňování protivníka (*Gegnerforschung und bekämpfung*), která zaštiťovala Gestapo, prototyp represivního totalitárního orgánu, jenž ztělesňoval nadvládu národněsocialistického útisku a teroru. Pátá sekce byla určena pro boj se zločinností (*Verbrechensbekämpfung*) a patřila Kripo. Sekce VI nesla označení SD-Ausland, neboli zpravodajská služba SD pro zahraničí. Poslední sedmá sekce Výzkum a vyhodnocování světonázorových otázek (*Weltanschauliche Forschung und Auswertung*) pak byla sekci zejména dokumentační.⁴⁶

Gestapo, byť existovalo již od roku 1933, dosáhlo svých plných rozměrů právě vytvořením RSHA. V sekci IV se sloučila sekce Politické policie Hlavního úřadu pro Bezpečnostní policii s oddělením II a III pruského Gestapa. Vedoucím této sekce se stal Oberführer SS a říšský kriminální ředitel Heinrich Müller, zkušený kriminalista působící u policie již od roku 1929 a u Gestapa prakticky od jeho vzniku. Müller stál mimo jiné i za zinscenovaným přepadením vysílače v Gliwicích, které posloužilo jako záminka pro rozpoutání Druhé světové války. Ze všech šéfů sekcí udržoval údajně nejintenzivnější kontakt s Himmlerem a požíval jeho naprostou důvěru. Sekce IV, jak už bylo zmíněno, měla na starosti studium a zneškodňování protivníka, což napovídá, že také pravomoci Gestapa se rozrostly a už se nejednalo pouze o exekutivní instituci. Nyní v sobě Gestapo spojovalo elementy koncepční politické práce, jejího úřednického naplňování v podobě tvorby nařízení a výnosů a konečně i jejího exekutivního provádění státněpolicejními metodami policejní práce. Jakožto exekutivní orgán bylo vlastně ústředím nacistického teroru v rámci RSHA. Do Gestapa po těchto změnách přišlo mnoho specialistů na boj s nepřítelem z řad SD, jako například Walter Schellenberg, Albert Hartl, nebo Adolf Eichmann. Mezi SD a Gestapem vládla v následujících letech rivalita a boj o kompetence, jelikož se jednalo v podstatě o konkurenční instituce. Postupně však narůstal vliv Gestapa, které získávalo nové kompetence právě na úkor SD, například již v roce 1939 to byla problematika ochranné vazby (*Schutzhalt*), neboli umístění do koncentračního tábora, dále pak kompetence

---

⁴⁶ PAUL, Gerhard, *Bojující správa*, In PAUL Gerhard / MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 54n

SD ohledně agendy hlášení o aktivitách nepřátelských zpravodajských služeb v Německu, nebo pravomoci v oblasti židovských záležitostí a ochrany krve, a také v oblasti církevních otázek. Sídlem Sekce IV a tím pádem Gestapa bylo berlínská Prinz-Albrecht-Straße 8. V každodenní činnosti však nepůsobila Sekce IV jenom z pozice své berlínské centrály. Byla to hybná, flexibilní a částečně decentralizovaná organizace, jejíž síla a moc se uplatňovala přímo v místech její působnosti. Tento dynamický princip se realizoval především cestou průběžné rotace odpovědných činitelů mezi pozicemi velitelů operačních skupin na zahraničních misích, velitelů Sipo a SD na okupovaných územích, nebo velitelů Kripo v Říši. Kromě státní policie v Říši existovaly mobilní i stacionární stanice na okupovaných územích v podobě exekutivních oddělení operačních skupin a zásahových komand i pracoviště velitelů Sipo a SD. Veškerá policejní práce byla řízena propracovanou personální a informační politikou. Personál měla na starosti Sekce I RSHA v součinnosti s Müllerem. Informační politika byla prováděna formou pravidelných porad, schůzí, ale i školení šéfů Gestapa a jejich odborných referentů.⁴⁷

Po vytvoření létajících komand a zvláštních komisí (*Sonderkommissionen*) se příslušníci Gestapa také bezprostředně podíleli na všeobecných opatřeních, jako bylo například vyhlášení hraničních uzávěr a výzev obyvatelstvu, spouštění pátracích akcí, nebo vypisování odměn. Samotný teror Gestapo šířilo zejména díky oprávnění nařizovat zostřené výslechy, vystavovat rozkazy k uvalení ochranné vazby, nebo k uplatnění zvláštního postupu. Konkrétní pravomoci byly značně nepřehledné a obsahově neurčité, čímž se ještě rozšiřoval prostor pro projekce, obavy a domněnky obyvatelstva o této tajné organizaci a ruku v ruce s tím klesala i míra právní jistoty. Určujícím faktorem pro činnost Gestapa nebyla pouze realizace nacistické ideologie, nýbrž syntéza základních nacionalistických a nacistických názorů společně s pragmatickými bezpečnostními hledisky. Neustále se rozšiřovaly jak mocenské hranice jeho působení, tak i okruh nepřátel a veškerých zábran, což nakonec vedlo k masovému vraždění a teroru napříč okupovanou Evropou. Zejména ve druhé polovině války, po porážce u Stalingradu a vyhlášení totální války se bezpečnostní situace zhoršovala takovým

---

⁴⁷ Tamtéž

tempem, že Gestapo sahalo k pořád radikálnějším mocenským prostředkům. Jedním z motivů bylo pomocí šíření teroru zabránit revoluční situaci, jaká nastala ke konci První světové války. V této době už nebylo v moci Gestapa reálně sledovat každé porušení právních norem, nebo zájmů Říše a proto bylo nuceno provádět stále tvrdší represivní akce odstrašujícího charakteru. Od roku 1942 disponovalo Gestapo i vlastní soustavou stanných soudů. Čím dál víc docházelo k uvalování ochranné vazby. Müller nařízením z 24. října 1939 stanovil, že jakékoliv propouštění má být odloženo až po konci války. Spolu s masovou zatýkáací kampaní to znamenalo obrovský příliv odpůrců režimu do koncentračních táborů. Zvláštní postup byl uplatňován na čím dál tím větší okruh osob, až se stal hlavním prostředkem generální prevence proti rasovým a ideologickým nepřátelům, jakož i proti cizím pracovníkům, sabotérům a dokonce i smilníkům⁴⁸. Od září 1942 bylo Gestapo oprávněno uplatněním zvláštního postupu korigovat rozsudky německých soudů. Zvláštní postup byl mimo jiné uplatňován i na rodinné příslušníky obětí, nebo rukojmí, co vyústilo do totální zvěle mající za následek mnohé zločiny konečné fáze války. V situaci omezených personálních, organizačních a technických kapacit fungoval teror, zastrašování a masakry jako ultima ratio k udržení pořádku a nacistického panství na okupovaných územích. Ruku v ruce s tím šlo odbyrokratizování teroru a jeho decentralizace, což vedlo k nárůstu míry represe společně s frustrací z nepříznivého vývoje války.⁴⁹

---

⁴⁸ Šlo o pachatele trestného činu pohlavního styku s neárijskými osobami, tzv. *Rassenschanze*

⁴⁹ PAUL, Gerhard, *Bojující správa*, ve PAUL Gerhard / MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 54-94

4.2. Protektorát Čechy a Morava

Nacistické bezpečnostní služby hrály klíčovou roli již během rozbití Československa. Exekutivně zabezpečovaly jak odtržení Sudet, tak posléze i obsazování zbytku republiky. V červnu 1938 dostala SD za úkol sestavit novou mobilizační kartotéku (*M-Kartei*), která sbírala informace o odpůrcích národního socialismu v Československu. V červenci pak na Heydrichův rozkaz vznikla další evidence (*A-Kartei*), která měla evidovat všechny nepřátele státu. Tato se původně vztahovala jenom na území Říše, později byla založena i na okupovaných územích. Jak se vyjádřil Oskar Wendzio, pozdější náčelník ostravské služebny Gestapa, za nepřátele státu byli považováni zejména komunisté, Židé, politizující církve, svobodní zednáři, političtí nespokojenci, národní opozice, reakce, Černá fronta⁵⁰, ekonomičtí sabotéři, velezrádci a vlastizrádci.⁵¹ Plánem Gestapa bylo neprodleně zakročit proti těmto osobám v případě vojenské agrese proti Československu.

Přípravu bezpečnostní stránky vpádu do Československa měl na starosti Hlavní úřad pro SD (*SD-hauptamt*) pod vedením SS-oberführera a vrchního vládního rady Heinze Josta a Hlavní úřad pro Bezpečnostní policii (*Hauptamt der Sipo*) pod vedením SS-oberführera dr. Wenera Besta. Pro tento účel byly zformovány dvě pohotovostní skupiny (*Einsatzgruppen*) čítající 863 mužů. EG I Dresden, které velel Jost, sestávala z devíti zásahových komand (*Einsatzkommando*) o síle 609 mužů a vyjížděla do Sudet ze severu od Drážďan. EG II Vienna s 253 muži rozdělenými do tří zásahových komand vyjížděla z jihu od Vídně a vedl ji vládní ředitel SS-Standardenführer dr. Franz Walther Stahlecker. Tyto bezpečnostní složky dále využívaly podpory místních aktivistů z řad sudetoněmeckých organizací. Jejich úkolem bylo dohlédnout na hladký průběh obsazení Sudet a eliminovat jakýkoliv odpor. Po zkušenostech z anexe Rakouska se už jednalo o promyšlenou operaci a taktéž o první operaci na de facto okupovaném území. Je nutno

---

⁵⁰ Jednalo se o spolek německých odpadlíků od NSDAP nesouhlasících se směřováním nacistické politiky na čele s Otto Strasserem, který našel po převzetí moci reformním křídlem nacistů exil v Praze.

⁵¹ HÖHNE, Heinz: *Der Orden unter dem Totenkopf. Die Geschichte der SS*, Weltbild, Augsburg, 1996, str. 172,

podotknout, že všechny přípravy na tuto operaci byly uzavřeny ještě před mnichovskou konferencí konanou 29. září 1938, což dokládá, že Hitler se na konferenci ohledně svých plánů neohlížel a rozbití Československa, minimálně odtržením pohraničí, bral v té době již jako hotovou věc. Po přijetí mnichovského diktátu vstoupila německá vojska na území Československa. V patách jim byly již zmiňované pohotovostní skupiny. Probíhalo masové zatýkání skutečných i domnělých odpůrců režimu podle již zmiňovaných kartoték. Celkově bylo v průběhu obsazování Sudet zatčeno na deset tisíc osob. Byly zajišťovány protiněmecké písemnosti, velký důraz byl kladen na výzbroj, výstroj a písemné materiály československých bezpečnostních orgánů. Činnost pohotovostních skupin probíhala za účinné asistence Henleinovců, kteří se, mimo jiné, postarali i o násilné vyhánění zbytků českého obyvatelstva. V případě odporu nastupovalo na scénu Gestapo, které tím pádem již fungovalo jako nástroj ke germanizaci pohraničí. Později docházelo i k nátlaku na zbylé Čechy, aby si zažádali o německou státní příslušnost. Himmlerovým výnosem ze dne 16. října 1938 byla zřízena řídicí služebna Gestapa v Liberci a dvě služebny v Karlových Varech a Opavě. Náčelník Gestapa v Liberci působil zároveň jako zástupce náčelníka Bezpečnostní policie Sipo při úřadu říšského komisaře pro sudetoněmecká území. Jižní část Sudet podléhala řídicí služebně Gestapa ve Vídni a služebnám v Linci a Řezně. Policejní operace v Sudetech skončila přibližně kolem vánoc 1938.⁵²

Spolupráce Gestapa a SD pokračovala i při obsazování zbytku československého území. V rámci operace Březnový vítr (*Märzwirbel*) následují bezpečnostní jednotky opět hned za těmi vojenskými. Plán na obsazení Sudet obsahoval už v původní podobě pokračování ve formě obsazení zbytku republiky, takže až se tato operace stala realitou na jaře 1939, přípravy již nedaly mnoho práce. Ve sledu za bojovými jednotkami opět následují známé policejní oddíly EG I Dresden a EG II Vienna, které následně zůstali ve službě až do 5. května 1939. EG I, nyní už nazvané Einsatzgruppe Böhmen tentokrát velel vrchní státní rada SS-Standartenführer dr. Otto Rasch, který předtím vedl zásahové komando Kladsko - Ratiboř na severní Moravě. Tato skupina měla za úkol obsadit Čechy a dělila se na čtyři zásahová komanda – 1. České Budějovice, 2. Plzeň, 3. Kolín a

---

⁵² PAUL, Gerhard, *Bojující správa*, In PAUL Gerhard, MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 54-94

4. Pardubice. Spolu s EG I postupovalo speciální komando pod vedením vládního rady SS-Sturmbannführera Gunthera Herrmanna. EG II, nyní také Einsatzgruppe Mähren zůstala pod vedením Walthera Stahleckera. Jejím úkolem byla okupace Moravy a dělila se také na čtyři komanda – 6. Brno, 7. Zlín, 8. Olomouc a 10. Moravská Ostrava. Celkově šlo opět o něco přes 800 mužů. Štáb EG I vyrazil 15. března v 6 hodin ráno z Lovosic směrem na Prahu. Zásahové komando 1. Budějovice směřovalo z Lince do Českých Budějovic, 2. Plzeň z prostoru Stříbra do Plzně, 3. Kolín vyrazilo z Liberce, 4. Pardubice vyjíždělo z Trutnova. Za dobu operace pozatýkaly tyto skupiny na šest tisíc lidí. Po jejím skončení pak byl z mobilních jednotek rekrutován personál Gestapa pro nově vytvořená protektorátní velitelství.⁵³ Činnost těchto skupin při vlastním operačním nasazení byla stejná jako v předcházející operaci. Gestapo preventivně zasahovalo proti všem potenciálním nepřátelům, současně s tím probíhalo také zatýkání německých antifašistů a emigrantů v Československu.⁵⁴ EG I po příjezdu do Prahy obsadila hotel Palace v Panské ulici, krátce na to však přesídlila do Petschkova paláce v Bredovské ulici a pověstná „Pečkárna“ se stala symbolem Gestapa v Čechách⁵⁵.

Náčelníkem pražského Gestapa se v červnu 1939 stal vládní rada SS-Sturmbannführer dr. Hans Ulrich Geschke, bývalý velitel Gestapa v Kielu. Krátce na to byla v Čechách vybudována síť detašovaných pracovišť nacházejících se v Benešově, Českých Budějovicích, Havlíčkově Brodě, Jičíně, Klatovech, Kolíně, Mladé Boleslavi, Hradci Králové, Pardubicích, Plzni a Táboře. Řídící služebna Gestapa vznikla také v Brně, jejím vedením byl pověřen Geschkeho kolega z Kielu, vládní rada SS-Sturmbannführer Günther Hermann. Na Moravě posléze vznikla detašovaná pracoviště v Jihlavě, Kroměříži, Olomouci, Hranicích, Prostějově, Zlíně a dále komisariáty pohraniční policie v Moravské Ostravě, Vsetíně, Uherském Hradišti a expozitura v Hodoníně. Co se týče personálu, k 1. srpnu 1941 působilo v Protektorátu 812

---

⁵³ DAMS Michael, STOLLE Carsten, *Gestapo - the power and terror in the Third Reich*, Oxford University Press, 2014, ISBN 978-0-19-966921-9, str. 44

⁵⁴ SLÁDEK, Oldřich, *Stanné právo a stanné soudy* In PAUL Gerhard, MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 353

⁵⁵ Ústav pro studium totalitních režimů - Německé bezpečnostní a represivní složky, dostupné WWW na: <http://www.ustrcr.cz/cs/nemecke-bezpecnostni-a-represivni-slozky#p3>

příslušníků Gestapa v Praze a 638 v Brně. V Sudetech to bylo pak 176 v Liberci, 115 v Karlových Varech a 100 v Opavě. Počet příslušníků Gestapa v přepočtu na obyvatele v Protektorátu téměř dvakrát překračoval říšský průměr. Řídící služebna v Praze byla navíc v tom čase největší služebnou Gestapa v Říši, dokonce větší, než ústředí v Berlíně. To vše je důkazem toho, jakou důležitost Němci tomuto území přikládali.⁵⁶

Gestapo na území Protektorátu operovalo zejména pomocí sítě informátorů a konfidentů (*Vertrauensmänner*). SD získávala informace mezi německým obyvatelstvem, Gestapo je pak doplňovalo mezi svými kontakty. Konfidenti byli získáváni buď dobrovolně, zejména pod vidinou výdělku, ale také vydíráním, nebo mučením a zavražďováním. Mezi známé dobrovolné spolupracovníky patřil třeba bývalý český policista Jaroslav Nachtmann, který se stal německým státním příslušníkem a posléze v listopadu 1939 příslušníkem Gestapa. Infiltoval mnoho odbojových skupin a stál za odhalením a zatčením kolem dvou stovek lidí, mimo jiné osobně zatýkal například podplukovníka Josefa Balabána, člena odbojové skupiny Tři Králové. Jeho kariéra dosáhla vrcholu za působení v rámci protiparašutistického referátu v letech 1943-1945, což byla falešná provokační buňka odboje zřízená za cílem hlášení parašutistických seskoků a likvidace výsadkářů a diverzantů. Po válce Nachtmann unikl spravedlnosti. Jistou dobu působil dokonce i jako spolupracovník StB a zemřel až v roce 1995 v Německu. Konfidenti většinou pracovali zpočátku proti již zjištěným příslušníkům odboje, než se osvědčili. Také nepůsobili samostatně, ale plnili přesně stanovené úkony příslušníků Gestapa nebo dalších konfidentů.⁵⁷

Prvním větším vystoupením Gestapa po vzniku Protektorátu byla reakce na demonstraci 28. října 1939 v Praze. Po střelbě příslušníků SD a Gestapa na demonstranty byl usmrcen Václav Sedláček, smrtelně raněn Jan Opletal a dalších třináct osob postřeleno. Na toto vystoupení českého národa Gestapo reagovalo zostřeným terorem, zejména proti české inteligenci. Jako záminka pro rozsáhlou akci byl použit průvod doprovázející 15. listopadu 1939 rakev Jana Opletala z Albertova na Hlavní

---

⁵⁶ SLÁDEK, Oldřich, *Stanné právo a stanné soudy* In PAUL Gerhard, MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 353

⁵⁷ Tamtéž

nádraží, který přerostl v další veřejný protest proti okupační moci. Reakcí na to byla rozsáhlá odvetná akce proti studentům. Na poradě představitelů okupační moci u Hitlera 16. listopadu bylo rozhodnuto o spuštění Zvláštní operace Praha (*Sonderaktion Prag 17. November 1939*) s cílem zlikvidovat vysoké školy a studentské hnutí v Protektorátu. Po návratu do Prahy se Frank zúčastnil schůze vedoucích činitelů německých bezpečnostních složek v Petschkově paláci, kde se rozhodlo o konkrétních akcích. Bylo naplánováno přepadení studentských kolejí, zavlčení studentů do koncentračních táborů a uzavření všech vysokých škol v Protektorátu. V noci ze 16. na 17. listopadu 1939 skutečně vtrhlo Gestapo spolu s jednotkami SS a státní policie do pěti největších kolejí v Praze a dvou kolejí v Brně. Na 1200 studentů bylo zavlčeno do koncentračního tábora Sachsenhausen, vysoké školy byly až do konce války uzavřeny a devět představitelů studentských spolků označených za původce demonstrací bylo pro výstrahu popraveno. Tato poprava byla prvním případem použití směrnice o uplatnění zvláštního postupu v českých zemích.⁵⁸

Jako reakce na vstup Sovětského Svazu do války v roce 1941 byl zaznamenán značný nárůst odbojové aktivity. 18. července byla podepsána československo-sovětská smlouva o spojení za války, kterou byla, mimo jiné, garantována i obnova Československé republiky v předmnichovských hranicích. V ten samý den uzavřela smlouvu s exilovou československou vládou v Londýně také Velká Británie, i když ta Mnichovskou dohodu v té době pořád ještě uznávala. Každopádně, tento vývoj na mezinárodní scéně působil jako vzpruha pro český odboj, na co reagovali nacisté opět zostřením teroru a rozsáhlými represáliemi. Zatčených začalo přibývat, jenom v říjnu 1941 zatklo Gestapo 3320 osob, což bylo více, než pětina zadržených v rámci celého okupovaného území. Odboj však pořád nabýval na síle. V Protektorátu působilo mnoho legendárních odbojových skupin, jako například Tři Králové, nebo Obrana Národa. Zvrácení tohoto, pro nacisty nepříznivého vývoje, bylo i jedním z důvodů, proč byl jako zastupující říšský protektor jmenován Reinhard Heydrich.⁵⁹

---

⁵⁸ GEBHART Jan, KUKLÍK Jan, *Velké dějiny země Koruny české, svazek XV. a*, Paseka, Praha a Litomyšl, 2007, str. 342-343

⁵⁹ SLÁDEK, Oldřich, *Stanné právo a stanné soudy* In PAUL Gerhard MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 360n

Ostatně, nařízení policejní akce bylo hned prvním krokem Heydricha po přiletu do Protektorátu. Osobně nařídil zatčení ministerského předsedy Karla Eliáše, proti němuž vedlo Gestapo rozsáhlou složku dokumentující jeho údajné napojení na odboj. Události měly rychlý spád. 15:10 zatklo Eliáše v předpokoji kanceláře K. H. Franka Gestapo na čele s Hansem Ulrichem Geschkem. Hácha byl formálně informován o zatčení 27. září v 17:05 Horstem Böhmem, velitelem bezpečnostní policie Sipo v Praze s tím, že jej nový protektor navštíví následujícího dne, aby mu vylíčil novou situaci. V 19:00 pak bylo vyhlášeno stanné právo a zákaz vycházení. V oberlandrátech Praha, Brno, Moravská Ostrava, Hradec Králové, Olomouc a Kladno byl až do odvolání vyhlášen civilní výjimečný stav.⁶⁰

Heydrich se postavil ke svému úkolu v Protektorátu nekompromisně od prvního dne. Stanné soudy byly zřízeny při řídicích služebnách v Praze a Brně a personálně byly obsazeny výlučně příslušníky Sipo a SD. Tyto stanné soudy představovali nástroj teroru proti českému obyvatelstvu a také rychlý a efektivní prostředek pro vypořádání se s řadou nepohodlných osob. Oběti byly Gestapem zatčeny, obviněny i odsouzeny. Proti rozsudku nebyly přípustné opravné prostředky. Tyto soudy tvořily jakousi paralelní linii existující zároveň se soustavou obecných soudů, ačkoliv neexistovala pro ně opora v zákoně. Zřízeny byly pouze výnosem říšského protektora.⁶¹

Alois Eliáš pak stanul před mimořádným zasedáním německého lidového soudního dvora v Praze 1. října 1941. Jeho případ byl ojedinělý tím, že byl jediným v okupované Evropě, kdy byl předseda vlády souzen pro velezradu. Proces byl dopředu dobře připraven a vykonstruován. Žaloba obsahovala řadu věcných i faktických chyb, rozsudek byl však znám předem. Soudu i obžalobě předsedal šéf pražského Gestapa Hans Ulrich Geschke. Líčení trvalo pouhé čtyři hodiny, během kterých se Eliáš přiznal, že udržoval velezrádné styky s nepřítelem a napomáhal podvratné činnosti. Jako svou

---

⁶⁰ MASTNÝ, Vojtěch, *Protektorát a osud českého odboje*, Eurolex Bohemia s.r.o., Praha, 2003, ISBN 80-86432-56-4, str. 183n

⁶¹ SLÁDEK, Oldřich, *Stanné právo a stanné soudy* In PAUL Gerhard MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 360n

závěrečnou řeč přečetl nacisty předem připravené prohlášení, ve kterém ochotně přijímal trest jako varování Čechům, aby setrvali v čestné a loajální spolupráci s Němci. Eliáš byl shledán vinným ve všech bodech obžaloby a odsouzen k smrti, ale poprava byla z taktických důvodů odložena na neurčito a on zůstal do jisté míry rukojmím v ruce nacistické moci. Popraven byl nakonec až 19. června 1942 v rámci heydrichiády na přímý rozkaz K. H. Franka zastřelením na Kobyliště střílnici.⁶²

Realizaci Heydrichových bezpečnostních opatření udělal přítrž atentát z 27. května 1942. Hned po atentátu byl opět vyhlášen výjimečný stav, nejdříve jen v Praze, později na celém území Protektorátu. Období následující po atentátu bývá označováno také jako heydrichiáda. Pod vedením K. H. Franka, Hanse Ulricha Geschke, Horsta Böhme a dalších byl rozpoután teror o nebývalé intenzitě. Jako odvetné opatření (*Suhnemassnahmen*) dle principu kolektivní odpovědnosti byly vyhlazeny obce Lidice a Ležáky. Toto opatření se však ve výsledku ukázalo být velice kontraproduktivním, jak na domácí, tak i mezinárodní scéně. 29. září pak byli odsouzeni všichni zatčení rodinní příslušníci a napomahatelé atentátníků k trestu smrti. Celkově šlo o 252 osob. Soudcem byl opět velitel pražského Gestapa dr. Geschke, který také exekutivně zabezpečoval vyhlazení Lidic a Ležáků. Spolu se všemi oběti stanných soudů a Židy popravenými v tomto období, se počet obětí Heydrichiády pohybuje kolem pěti tisíc. Zvláštní zacházení se uplatňovalo pořád častěji. Od září 1943 využívalo pražské Gestapo pro tyto účely Malou pevnost v Terezíně. Kulkou, smrtící injekcí, nebo na oprátce, tady bylo v rámci zvláštního zacházení do konce války usmrceno kolem 250 lidí. Řídící služebna Gestapa v Brně využívala zase Kounicových kolejí v Brně, kde bylo zastřelením, nebo oběšením popraveno během války na 1350 osob. Tyto popravy dokonce probíhaly veřejně a těšily se velkému zájmu veřejnosti z řad brněnských Němců. Lístek na den poprav stál tři marky.⁶³

Novým strašákem německého bezpečnostního aparátu na území Protektorátu se v srpnu 1944 stalo Slovenské národní povstání. Existovala obava, že by se vlna odporu

---

⁶² Tamtéž

⁶³ Tamtéž

mohla rozšířit ze Slovenska i na Moravu, zejména přes hornaté území Beskyd výhodné pro partizánské akce. Pro ochranu hranic obdržel Frank od Himmlera komando zvláštního určení rekrutované z řad příslušníků Sipo. Potupně se ochrana hranic rozrostla na tři komanda. Od října operovalo ze Zlína komando 1 pod velením vrchního vládního rady SS-obersturmbannführera Bruna Müllera, komando 9 z Rožnova pod Radhoštěm vedeno SS-hauptsturmführerem dr. Walterem Linnem a komando 24 z Valašských Klobouků. Každé komando disponovalo stovkou mužů a desítkou psů. Jako velitelé byli vybráni speciálně vycvičení důstojníci se zkušenostmi v protipartizánském boji. Müller byl velitelem speciálního komanda (*Einsatzkommando*) pohotovostních oddílů již při invazi do Polska a také strůjcem Zvláštní operace Krakow (*Sonderaktion Krakau*), neboli hromadného zatčení akademiků Jagellonské univerzity v Krakově jejich zavlčení do koncentračních táborů. Po invazi do Sovětského svazu působil ve speciálním komandu na Krymu. Koncem roku 1941 byl převelen do francouzského Rouenu, kde se realizoval v boji proti partyzánům a posléze do Prahy a do Beskyd. Linn zas působil jako velitel Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby, neboli KdS, (*Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SicherheitsDienst*) v Paříži a Poitiers v letech 1942 – 44. Tyto komanda využívala Vlasovce jako špiony v horách v roli uprchlých sovětských zajatců, nebo partyzánů, kteří prozkoumávali terén a zjišťovali ochotu místního obyvatelstva spolupracovat s odbojem. 3. listopadu 1944 se Frank rozhodl pro rozsáhlé odvetné opatření a náčelníkům Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby vydal následující rozkaz: „Zastavuji předávání zadržených osob soudcům. Výsledky zadržených musejí být prováděny okamžitě a v krátkosti, všechny byrokratické a lidské ohledy musejí jít stranou.“⁶⁴

Prakticky tak bylo na Moravě vyhlášeno opět stanné právo. V té době již v Beskydech probíhala rozsáhlá partyzánská činnost. Operovala zde zejména 1. československá partizánská brigáda Jana Žižky. V souvislosti s těžkými boji opět rostl teror německých bezpečnostních složek. Zatčené osoby byly často popravovány na místě, zejména oběšením a pak musely být ponechány dva dny viset pro výstrahu obyvatelstvu. Pro zabezpečení celé oblasti Frank plánoval evakuovat pohraniční pásmo

---

⁶⁴ Tamtéž

a zřídít zde horské cvičiště pro Waffen-SS. Tento záměr však souhlas od Himmlera nedostal a tak byla uspořádána alespoň rozsáhlá protipartyzánská Operace Tetřev (*Aktion Auerhahn*) v době od 16. do 21. listopadu 1944. Třináct tisíc mužů pod velením Bruno Müllera tvořených jednotkami Wehrmachtu, Waffen-SS, příslušníky brněnské řídicí služebny Gestapa a příslušníky již zmiňovaných komand 1, 9, a 24 se vydalo do hor zlomit odpor partyzánů a zlikvidovat brigádu Jana Žižky. Brigáda byla v následných bojích takřka zničena, odpor partyzánů se však úplně zlomit nepodařilo, a to navzdory nasazení ohromné síly, která by v té době jinak mohla být nasazena na frontě. Je dobře vidět, že v této době se důraz Gestapa částečně posouvá. Jak se blížila fronta a rostl otevřený odpor proti nacistické okupaci v podobě činnosti partyzánů, soustředilo se Gestapo více na otevřený boj s nimi vojenským způsobem v terénu, tedy formou, která byla ještě o rok dříve ještě velice nezvyklé vzhledem k tomu, že Gestapo operovalo zejména jako policejní instituce proti jednotlivým osobám, které, mimo své podvratné činnosti, většinou nekladly otevřený odpor.⁶⁵

K poslední větší reorganizaci v rámci na území Protektorátu a bývalého Československa se RSHA odhodlalo v říjnu 1944 za účelem soustředění sil, zjednodušení správy a zlepšení spolupráce mezi jednotlivými složkami. Na území Říšské župy Sudety byly sloučeny Gestapo, Kripo a SD pod vedením vládního rady SS-obersturmbannführera a KdS Bernharda Baatze v Liberci. Centralizaci dále prohlubovalo zrušení dosavadních pracovišť v Karlových Varech a Opavě, která byla degradována na regionální pobočky libereckého KdS. 21. prosince 1944 pak došlo ke spojení Gestapa, Kripo a SD také v Praze, pod vedením KdS dr. Ernestem Gerke. V Brně byl jako KdS jmenován dr. Heinz Rennau, kterého ale krátce nato 15. prosince vystřídal vrchní vládní a kriminální rada, SS-obersturmbannführer Max Rausch. Ten již Brno dobře znal z let 1939-1941, kdy zde zastával funkci velitele Kripo. Poté působil na obdobné pozici v polských Katowicích, odkud jej zpátky vyhnala postupující fronta. Ještě 15. dubna ve snaze potlačit působení partyzánů na území Protektorátu Frank na základě Himmlerova rozkazu ustanovil řídicí štáb pro boj se záškodnickými bandami. Tomuto útvaru velel SS-brigadeführer a generálmajor policie Paul Otto Geibel. Geibel působil začátkem

---

⁶⁵ Tamtéž

války v Posku, od roku 1942 pak zastával post náčelníka řídicí služebny Státní policie v Praze. Tento štáb koordinoval činnost všech německých protipartyzánských jednotek, které byly na území Protektorátu a Sudet k dispozici. To v praxi znamenalo komanda určené k boji proti záškodnickým bandám, tzv. *Jagdkommandos*, dále jednotky SiPo, Orpo, Waffen-SS, Wehrmachtu, protektorátní policie a příslušné složky civilní správy. Postupně, jak se blížila fronta, a bylo osvobozováno území Slovenska, se na Moravu stahovaly i protipartyzánské oddíly původně působící na Slovensku, například speciální komando kriminálního komisaře SS-Untersturmführera Egona Ludemmana, které se koncem války usídlilo ve Strážnici.⁶⁶

Jak se válka blížila k neodvratnému konci a zatímco Rudá armáda z východu a Americká armáda ze západu postupně osvobozovaly území bývalé Československé republiky, začaly se německé bezpečnostní složky připravovat na ústup a zametení stop po svých zločinech. V plánu byla kromě zničení písemností a důkazních předmětů i fyzická likvidace vězňů Gestapa. Již koncem ledna 1945 se začal postupný transport 833 politických vězňů zatčených brněnskou řídicí služebnou do koncentračního tábora ve Flossenburgu. Spolu s nimi cestoval i soudní tribunál, který pak ještě i táboře pokračoval ve vynášení rozsudků smrti. KdS Rausch pak tuto praxi zjednodušil ještě v přímo v Brně, aby nebylo ani koho odvážet. Žádné spisy už neměli být předávány soudu. Ve všech případech, kdy bylo nezbytné uvěznění, měla být uvalena ochranná vazba, aby pak zadržení putovali rovnou do koncentračních táborů. V těžších případech už jen Gestapo posílalo Frankovi dálnopisy s údaji obviněných, popisem jejich trestné činnosti a žádostí o nařízení uplatnění zvláštního postupu. Na soudní proces už nezbýval čas ani vůle. Právě tento zvrácený institut se stal hlavním nástrojem likvidace českého odboje a svědků řádění Gestapa v Čechách a na Moravě v konečné fázi války. Poslední popravy se konaly ještě 4. května 1945. Zlikvidována měla být i místa dokládající nacistický teror, zejména malá pevnost v Terezíně a Pankrácká věznice v Praze. Květnové povstání a následný příjezd Rudé armády 8. května do Prahy i Terezína však zhatily plán, který počítal s vyhozením obou objektů do povětří. Pankrácká sekýra byla sice ustupujícími Němci svržena do Vltavy, po osvobození Prahy však byla vylovena

---

⁶⁶ Tamtéž

prakticky bez poškození. Mezitím probíhala i evakuace samotných příslušníků bezpečnostních složek. Řídící služebna Brno 25. dubna přesídlila do Jihlavy. Počátkem května se pak evakuace Moravy proměnila v panický útěk na západ, vstříc americkému zajetí. Pražské Gestapo bylo zaskočeno spontánním vypuknutím povstání 5. května. Část zaměstnanců využila chaosu k útěku, na sedm set se jich však zabarikádovalo v ústředí Gestapa v Petschkově paláci, kde kladli odpor až do časných hodin 9. května. Pak se také vydali na cestu na západ. Ernst Gerke, dr. Weinmann i K. H. Frank opustili Prahu 8. května večer a v Rokycanech byli zadrženi americkou armádou. Panství nacistických bezpečnostních složek v Protektorátu tak dospělo ke svému konci.⁶⁷

---

⁶⁷ Tamtéž

4.3. Nizozemsko

Německý policejní aparát v Nizozemsku byl kopií systému uplatňovaného v Říši. Realita okupace zavedla vznik celé kategorii nových trestných činů, kterých jejichž vymahatelnost byla nad možností nizozemských bezpečnostních složek. Operovaly zde tedy všechny již zmiňované složky organizovány pod hlavičkou RSHA. Výkonnou mocí policejních orgánů se stala pořádková policie Orpo. Díky zeleným uniformám jejich příslušníků se pro ni vžilo také pojmenování Zelená policie. Pořádková policie prováděla všechny otevřené policejní akce v zemi, zejména zatýkání, deportace a později také popravy. Původní nizozemská policie byla výrazně reorganizována. Došlo ke zrušení státní policie spadající původně pod ministerstvo spravedlnosti a obecní policie. Místo toho byla zřízena centrální státní policie v čele s loajálním policejním ředitelem odpovědným generálnímu komisaři spravedlnosti. Země byla rozdělena na pět policejních okrsků řízených místními policejními řediteli. Starostové obcí (*Burgomaster*), kteří měli již tradičně rozsáhlé pravomoci a autoritu, byli také vnímáni jako policejní orgán. Toto zůstalo zachováno víceméně kvůli tradiční autoritě starostů, v platnosti, nově však byli přímo odpovědní místnímu policejnímu řediteli. Za účelem personálního doplnění náhle se rozrostlého policejního aparátu nechal Rauter v roce 1942 zřídit speciální policejní školu v Schalkhaaru v provincii Gelderland. Škola se soustředila na výcvik nováčků, i když původní plán počítal i s rekvalifikací dosavadních příslušníků sboru. Výcvik kadetů byl spíše vojenského než policejního charakteru a zahrnoval také rozsáhlou indoktrinaci nacistickou ideologií. Rauter chtěl prosadit, aby byli v nové, ideologicky podbarvené instituci přeškoleni i seniorní důstojníci, z kapacitních důvodů k tomu ale nikdy nedošlo. Celkově vyšlo z bran akademie na 2500 absolventů, kteří se podíleli na těch nejtěžších policejních zásazích a zatýkáních. Není divu, že se pojem Schalkhaar stal v Nizozemsku synonymem užívaným pro policejní brutalitu.⁶⁸

---

⁶⁸ FIJNAUT Cyrille, *The Impact of World War II on Policing in North-West Europe: v.27: Samenleving, Criminaliteit En Strafrechtspleging: Vol 27 (Society, Crime and Criminal Justice)*, Leuven University Press, 2004, ISBN 978-9058673541

Velitel bezpečnostní policie Sipo byl druhým nejmočnějším mužem bezpečnostních složek po Hannsu Rauterovi. V letech 1940 – 1943 zastával tento post Wilhelm Harster, profesionální policista s mnohaletou praxí z předválečného Německa. Vystudoval práva a posléze dlouhá léta působil u kriminální policie ve Stuttgartu. Po převzetí moci nacisty vstoupil do NSDAP a SS. S Heydrichem se setkal po anšlusu Rakouska, kdy byl pověřen vytvořením služebny Gestapa v Innsbrucku. Díky společné vášni pro sport se z nich dokonce stali přátelé a Harster měl dveře ke kariéře otevřené. Po dobytí Polska se stal náčelníkem bezpečnostní policie a bezpečnostní služby (BdS) v Krakově, následně inspektorem Sipo v Kasselu a v červenci 1940 odjel do Nizozemska s konkrétním úkolem od Heydricha – vybudovat zde centralizovaný policejně-zpravodajský aparát po vzoru RSHA. Následkem toho vznikla síť služeben s řídicí služebnou v Haagu, která byla personálně obsazena členy zásahových komand nacházejících se na území Nizozemska a také specialisty z Říše. V Nizozemsku nepůsobily Einsatzgruppen se všehoschopným personálním substrátem jako na východě, takže trvalo skoro půl roku, než začaly být místní bezpečnostní složky personálně obsazeny natolik, aby byly plně akceschopné. Do velké míry byly navázány na nizozemskou policii, která prováděla zatýkání, následně třídila zatčené osoby a ty podezřelé z politických zločinů předávala do německých rukou. V amsterdamském Gestapu v té době působil i Klaus Barbie, později nechvalně známý jako „Lyonský řezník“.⁶⁹

První velkou akcí Gestapa, obdobnou, jako byla akce následující po pohřbu Jana Opletala v Protektorátu, a de facto začátkem reálného nacistického teroru se stala odvetná akce za únorovou stávku, která proběhla 25. a 26. února 1941. Počátkem ledna se začal v Amsterdamu připravovat vznik židovského ghetta. Pověřencem říšského komisaře pro amsterdamskou městskou správu byl Hans Böhmcker, bývalý starosta Lübecku a zarytý antisemita, který prosazoval tvrdý postoj vůči Židům v Říšském komisariátu. Kromě plánů na vytvoření ghetta podněcoval také nizozemské nacisty k pogromům. Denně docházelo k pouličním rvačkám mezi nacistickými bojůvkami a

---

⁶⁹ Tamtéž

židovskou domobranou, následkem čeho byla uzavřena židovská čtvrť v Amsterdamu. Tento tvrdý postup se setkal s velkou nevolí tradičně liberálního nizozemského obyvatelstva. Následkem toho byl pouliční průvod a stávka. Tato akce byla čistě spontánní, neměla žádnou pevnou organizaci, a nedošlo ani k žádnému ozbrojenému odporu. Jedinou motivací byla snaha vyjádřit sounáležitost se židovskými spoluobčany. V takovémto rozsahu šlo o první akci svého druhu v okupované Evropě vůbec.⁷⁰

Německé bezpečnostní složky byly protestem a následnou stávkou zpočátku zaskočeny a první den se nezmohly na žádnou odezvu. Harster se urychleně vrátil z dovolené s Heydrichem v Alpách a vytvořil zvláštní komando pod vedením Williho Lageše, zkušeného policejního komisaře z Brunšviku, které mělo za cíl překazit stávku a vypátrat její původce. Následovaly rozsáhlé represálie se stovkami zatčených a amsterdamská židovská čtvrť byla násilím proměněna v ghetto. Z úřadu BdS následně vybudoval Harster centralizovanou a přísně vedenou organizaci. Centrála v Haagu měla kolem dvou stovek zaměstnanců a dalších pět detašovaných pracovišť nacházejících se v Amsterdamu, Rotterdamu, Arnhemu, Maastrichtu a Groningenu jich mělo po stovce. Každé pracoviště se skládalo z pěti oddělení inspirovaných sekcemi RSHA. Oddělení I. se zabývalo personálními otázkami, oddělení II. materiálním vybavením, III. oddělení patřilo SD, IV. Sipo a oddělení V. Kripo. Centrála v Haagu měla navíc ještě oddělení VI. zabývající se kontrašpionáží. Harsterovým zástupcem byl velitel III. oddělení a SD, Friedrich Knolle, Němec narozen v Nizozemsku s předválečnými zkušenostmi v kriminální policii v Kolíně nad Rýnem.⁷¹

Po únorové stávce hrálo Gestapo významnou roli v podřizování společnosti jednotné ideologické linii, respektive v její nacifikaci (*Gleichschaltung*) a také v perzekuci Židů a boji proti odbojovým aktivitám. Za úhlavního nepřitele byla považována ilegální komunistická strana CPN. V rámci vyšetřování stávky bylo několik desítek její domnělých členů vzato do ochranné vazby, nebo podrobena zostřeným výslechům. Rozsáhlá akce zaměřena proti komunistům začala po německém vpádu do

---

⁷⁰ MERSHOEEK, Guus, *Mocenský rozmach a pád*, In PAUL Gerhard / MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 419n

⁷¹ Tamtéž

Sovětského svazu 22. června 1941. Zatýkalo se ve velkém. Domácí nizozemská policie byla již tradičně silně protikomunisticky zaměřená, a tak jednala bez zábran. Zatčení měli být původně posláni před Volksgerichtshof a obviněni z velezrady. Představitelé vojenské správy zas prosazovali jurisdikci vojenských soudů a obvinění z napomáhání nepříteli. V obavě před vytvořením mučedníků pro ilegální komunistické hnutí však byla nakonec na zadržené uvalena „jenom“ ochranná vazba. Dalším nebezpečným nepřítelem byli britští parašutisté. Od léta 1941 byli nad územím Nizozemska vysazováni po dvojicích výsadkáři, kteří navazovali kontakt s místním hnutím odporu a díky vysílačkám mu pak předávali instrukce z Londýna. Úkolem boje s parašutisty byl pověřen kriminální rada Joseph Schreieder, bývalý Harsterův podřízený z Německa v oblasti kontrašpionáže. Ve spolupráci s Abwehrem se podařilo SD identifikovat a odposlouchávat dvojici britských výsadkářů. Počátkem března 1942 byla dvojice zatčena za pomoci známých nizozemských kolaborantů Lea Poose a Martena Slagtera. Po zostřeném výslechu byli výsadkáři ochotni pokračovat ve vysílání pod německou kontrolou. S pomocí falešného vysílání Němci postupně odhalovali a zatýkali všechny další britské výsadkáře, kteří seskakovali nad územím Říšského komisariátu. Tím pádem se povedlo získávat cenné informace nejen o operacích britských speciálních sil na území Nizozemska, ale také o místním hnutí odporu, které s těmito silami kooperovalo. Tato operace, nazývána také Anglická hra, si získala velké uznání u vedení RSHA v Říši.⁷²

Jak již bylo zmíněno, rok 1941 znamenal i začátek systematického postupu vůči Židům. Po vytvoření Říšského komisariátu se i na území Nizozemska přeneslo jak faktické pronásledování, tak protižidovská legislativa platná v Říši. Antisemitismus byl celkově jedním ze základních pilířů nacistické ideologie. Ve své podstatě navazoval na starší protižidovské nálady a teorie tzv. vědeckého rasismu vzniklé na přelomu 19. a 20. století. Zpočátku byla v nacistickém Německu dáována přednost mimoprávnímu pronásledování Židů, zejména tolerancí, nebo dokonce vyzýváním k pogromům a diskriminaci ze strany státní moci, jakož i státem tolerované výtržnictví vůči skupině obyvatel vymezené na základě rasy. Již 11. března 1933 vyhlásil Herman Göring, že

---

⁷² Tamtéž

police brání násilí na německých občanech, ale nechrání židovské obchody. Počátkem dubna pak režim vyzval k celonárodnímu bojkotu židovského zboží a služeb. Docházelo k násilnostem a pogromům vůči židovské menšině, které vyvrcholily v podobě tzv. Křišťálové noci 9. listopadu 1938 v Německu, Rakousku a obsazených Sudetech.⁷³

Právní základ pro nacistická protizidovská opatření byl v mezidobí vytvářen postupně. K přijetí zásadní právní úpravy došlo v září 1935 v podobě tzv. Norimberských zákonů. Celkově byly přijaty tři zákony, které se staly základem pro veškerou rasově, a tedy i protizidovsky, orientovanou legislativu. Prováděcí nařízení k Zákonu o říšském občanství dávalo odpověď na klíčovou otázku, kdo je vlastně dle zákona Židem. Podle tohoto nařízení byl za Žida považován každý, kdo pocházel od tří podle rasy úplně židovských prarodičů. Úplně židovským prarodičem byla bez dalšího osoba náležející k židovské náboženské obci. Tato příslušnost byla právně konstruována jako nevyvratitelná právní domněnka. Kromě toho byl za Žida považován míšenec, který pocházel od dvou úplně židovských prarodičů a který byl v době vyhlášení zákona o říšském občanství buďto členem židovské náboženské obce, nebo byl do ní po tomto dni přijat, byl v této době ženat se Židem, nebo se po tomto dni se Židem oženil, pocházel z manželství se Židem, které bylo uzavřeno po nabytí platnosti zákona o ochraně německé krve a německé cti, nebo pocházel z nemanželského styku se Židem a narodil se po 31. červenci 1936. Tato koncepce sloužící k určování Židů byla posléze přenesena i na okupovaná území.⁷⁴

Liberální Nizozemsko, známo svojí tolerancí vůči menšinám, obývala rozsáhlá a dobře integrovaná židovská komunita. Počáteční německé pokusy o její perzekuci skončily neslavně, jako například již zmiňovaný pokus amsterdamského pověřence Böhmeckera zřídit ghetto, který vyvolal únorovou stávkou a spontánní odpor obyvatelstva vůči okupační moci. Vzhledem k těmto neúspěchům se poté se iniciativy chopil sám HSSPF Rauter a zavedl několik opatření, která měla Židy podřídit zvláštnímu policejnímu dozoru. Především bylo v Amsterdamu ustanoveno Ústředí pro židovské

---

⁷³ PETRÁŠ, René, *Starší vývoj a meziválečná éra*, In KUKLÍK, Jan a kol., *Jak odškodnit holokaust?* Nakladatelství Karolinum, Praha, 2015, str. 349-350

⁷⁴ Tamtéž

vystěhovalectví (*Zentralstelle for judische Auswanderung*), které se mělo stát vzorovou institucí pro řešení židovské otázky na okupovaných územích. Realizace policejního dozoru nad Židy ale vážla kvůli neochotě příslušníků nizozemské policie jej efektivně realizovat a dohlížet na dodržování vydaných nařízení. Seyss-Inquart navíc promyšleně rozdělil provádění protizidovských opatření na různé orgány Říšského komisariátu, aby se u Rautera nemohly nashromáždit nepřiměřeně rozsáhlé pravomoci. Jak již bylo zmíněno, mezi Seyss-Inquartem, reprezentantem NSDAP a tím pádem politické moci na straně jedné, a Rauterem, jako reprezentantem SS a vojensko-politické moci na straně druhé, vládla osobní rivalita. V polovině dubna 1942 byl Komisariátu udělen rozkaz na deportaci 15 000 Židů, co přibližně odpovídalo počtu zahraničních Židů v zemi. Krátce nato byl tento počet kvůli problémům se shromáždováním Židů v jiných zemích navýšen na 40 000 a začalo být jasné, že dojde i k deportaci rodilých nizozemských Židů. Urychleně byla prováděna segregáční opatření, ohrazena ghetta a osobní svoboda pohybu Židů omezena na minimum. V první fázi deportace bylo Židům ještě sděleno, že odjíždějí na práci do Německa. Pod hrozbou uvěznění se tak sami dostavovali na nádraží a nastupovali do připravených vlaků. První vlak odjel z Amsterdamu do shromažďovacího tábora Westerbork na severu země dne 15. července 1942.⁷⁵

Postupem času tento zastírací manévr přestával účinkovat a s pomocí hlavního amsterdamského policejního komisaře Tulpa se přešlo k hromadnému zatýkání a násilným deportacím Židů dle předem stanovených kvót. V dubnu a květnu 1943 byly kvóty na deportace opět navýšeny a do zatýkání se zapojila i Orpo a dobrovolná pomocná policie složená z nizozemských nacistů. Koncem léta 1943 byla deportace Židů prakticky uzavřena a nizozemská židovská komunita jako celek přestala existovat. Docházelo už jen ke sporadickým raziím na ukrývající se Židy. Nejslavnější z nich byla Anna Franková, jejíž rodina se ukrývala na půdě jednoho z domů v Amsterdamu až do svého odhalení v roce 1944, a která po sobě zanechala deník představující jedno z nejsilnějších literárních svědectví o holocaustu. Je nutno říci, že díky tradičnímu nizozemskému smyslu pro pořádek, respektu k autoritám a právu obecně, to byla právě místní židovská komunita, která utrpěla procentuálně největší ztráty ze všech

---

⁷⁵ Tamtéž

židovských komunit v okupované Evropě během války.⁷⁶

V roce 1943 se začala přibližovat vize německé porážky a s ní sílily i protiněmecké nálady v Nizozemsku. Na východní frontě Němci utrpěli drtivé porážky u Stalingradu a Kurska, poražen byl Afrikakorps a západní Spojenci se vylodili na Sicílii. Na německá města dopadaly téměř denně spojenecké bomby. V této situaci se začala v Nizozemsku objevovat spontánní gesta odporu. Lidé vyvěšovali ve svých domech portréty královské rodiny. Objevovala se skrytá protiněmecká gesta, například tradiční holandský pozdrav ahoj – hallo, se začal vykládat jako zkratka pro protinacistické heslo „Pověste všechny zrádce“ (*Hang Alle Landverraders Op*). Na veřejných místech se začal objevovat symbol proškrtnutého čísla 6 ^¼, jako odkaz na nenáviděného Seyss-Inquarta.⁷⁷ ⁷⁸Zároveň s tím se začala se stupňovat i aktivita odboje. Nejdříve se omezovala pouze na produkci ilegálního tisku a spolupráci s britskými tajnými službami, případně ukrývání osob, které přešly do ilegality. S postupem času se odbojová aktivita rozrostla na sabotáže a zejména vraždy nenáviděných členů NSB, kteří byli nizozemskou veřejností vnímáni jako zrádci a tudíž v horším světle, než samotní okupanti. I oficiální nizozemské úřady se začaly chovat k okupantům méně shovívavě a kooperativně a často sabotovaly jejich opatření, nebo je prováděly nanejvýš nedbale. Německé bezpečnostní složky se dostávaly pod čím dál větší tlak. Hnutí odporu bylo na vzestupu a nizozemští vyšetřovatelé, kteří původně tvořili hlavní výkonnou složku v perzekuci odbojářů, byli čím dál méně ochotní a důslední. Němci na tento vývoj reagovali přitvrzením perzekuce a zvyšováním míry násilí a teroru. Ve velkém začal být uplatňován vůdcův výnos ze 7. prosince 1941 nazýván „Noc a mlha“ (*Nacht und Nebel*) určen k likvidaci „každého, kdo by ohrožoval německou bezpečnost“ (*die deutsche Sicherheit gefährden*). Text výnosu pravil: „*Vůdce se již delší dobu zabýval rozhodnutím, aby se na obsazených územích při útocích proti Říši nebo okupační moci přijímala proti pachatelům jiná opatření než doposud. Vůdce je toho*

---

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Šest a čtvrt se holandsky řekne „Zes en een Kwart“, což se vyslovuje téměř identicky, jako jméno Seyss-Inquarta. Tato číslovka se proto stala posměšným označením pro Holanďany nenáviděného nacistického pohlaváře

⁷⁸ HUYSKAMP, Ruud, *Desperate Times, Desperate Measures: German Oppression, Dutch Resistance, and the Tragedy at De Woeste Hoeve*, Okanagan, 2011, str. 11

*názoru, že při takových činech jsou tresty odnětí svobody, a to doživotní káznice, pokládány za projev slabosti. Účinného a trvalého odstrašení lze dosáhnout pouze trestem smrti, či opatřeními, která ponechají rodinné příslušníky či obyvatelstvo v nejistotě o osudu pachatele. Tomuto účelu slouží převoz do Německa.*⁷⁹ V praxi šlo o odeslání zadržených osob do koncentračních táborů bez jakékoliv registrace, a to za účelem jejich zmizení v noci a mlze, jak poeticky nastiňuje název výnosu. Tento výnos byl užíván jako odstrašující prostředek zejména na západních okupovaných územích pro osoby podezřelé ze spolupráce s hnutím odporu. Jeho hrůznost spočívala v tom, že o místě pobytu obviněného nesměly být vydávány žádné informace ani jeho nejbližším a tak prakticky zmizel beze stopy. Až do roku 1943 se v Nizozemsku vzhledem k mírné okupační politice tento výnos v praxi téměř neuplatňoval, kdežto ve druhé polovině války začal být intenzivně využíván k odstrašení a potlačení hnutí odporu.⁸⁰

Pro neschopnost poradit si se silicím hnutím odporu byl Harster v září 1943 odvolán a převelen na pozici BdS do italské Verony. Jeho nástupcem se stal Erich Naumann, který sloužil v předešlých letech na v hodnosti SS - Brigadeführera při Einsatzgruppe B na východní frontě, kde se v prostoru Smolenska podílel na masovém vyvražďování polských a sovětských civilistů. Částečně díky svým válečným zkušenostem a částečně díky zhoršující se politické a bezpečnostní situaci v Nizozemsku Naumann zavedl politiku teroru čítající represe a popravy rukojmích jako akt odvety za akce odboje. Tato odvetná opatření (*Suhnemassnahmen*) se stala příznačná pro boj s hnutím odporu v Nizozemsku, jelikož vypátrání skutečných pachatelů útoků a sabotáží bylo vzhledem k nekompetenci německých represivních složek na cizím území a špatné kooperaci, nebo spíše nekooperaci nizozemských kriminalistů často nemožné. Gestapo bylo pro nedostatek konfidentů odkázáno na vlastní síly, a ačkoliv bylo efektivní v realizaci zastráujících opatření, vyšetřování na cizím území bez reálné pomoci místních složek bylo velice obtížné. Po každém atentátu na člena NSB tedy měli být zastřeleni tři nizozemští rukojmí. Za vraždu příslušníka německých bezpečnostních složek byly tyto počty ještě mnohem vyšší. Například 29. října 1944

---

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ Tamtéž

bylo v Amsterdamu veřejně popraveno dvacet devět rukojmích jako odvěta za vraždu důstojníka SD. Tito rukojmí byli vybráni náhodně a drženi pro případ potřeby. Přezdívali se jim také kandidáti smrti (*Todeskandidaten*). Jako výrazná osobnost se Naumann dostával do čím dál výraznějších rozepří s Rauterem a v září 1944 byl odvolán.⁸¹ Posledním velitelem policejních složek se pak až do konce války stal Karl Georg Schöngarth, původním povoláním právník a veterán Freikorpsu. Od roku 1935 příslušník Gestapa, od roku 1941 pak v BdS v Krakově.

Jako reakce na spojeneckou invazi v Normandii byla v Nizozemsku kompletně zrušena pravomoc civilní soudnictví. Zároveň s policejními orgány nyní existoval i systém policejních soudů. Soudní řízení bylo výrazně zjednodušeno a policejní orgán vystupoval jako obžaloba, obhajoba i soudce. Tyto soudy vynášely téměř výhradně tresty smrti.⁸²

Dne 5. září 1944 dosáhla fronta k hranicím Nizozemska a Seyss-Inquart dal vyhlásit nouzový stav. Válka se pak přímo přenesla na území Říšského komisariátu 17. září 1944, kdy v prostoru měst Eindhoven – Nijmegen – Arnhem seskočilo na dvacet tisíc britských a amerických výsadkářů v rámci operace Market Garden. Jejich cílem bylo překvapivým útokem otevřít cestu do Německa přes Nizozemsko a ideálně ukončit válku do Vánoc. Tento odvážný plán však narazil na tvrdý odpor zde umístěných německých záloh a Spojenci se nakonec koncem září museli stáhnout. Fakt, že je během operace domácí obyvatelstvo vroucně vítalo jako osvoboditele, však nenechal Němce na pochybách, na čí straně Nizozemci jsou. Pořádek se v zemi proto snažili udržet dalším přitvrzením teroru. K odvetným opatřením se uchýlovaly nejenom policejní, ale také už i vojenské jednotky, a to na bázi pouhého rozkazu. Němci vnímali jako fakt, že na území Nizozemska probíhá válka a dle toho se také chovali. Když například v noci na 30. září 1944 bylo příslušníky hnutí odporu napadeno německé vojenské štábní vozidlo u vesnice Putten nedaleko města Amersfoort v provincii Gelderland, generál

---

⁸¹ Eidesstattliche Erklärung, Dokument NO-4150 – Erich Naumann, dostupné také z WWW na: <http://www.ns-archiv.de/einsatzgruppen/naumann/eidesstattliche-erklaerung.php>

⁸² WARMBRUNN, Werner, *The Dutch under German occupation 1940-1945*, Stanford University Press, USA, 1963

Christiansen dal tuto vesnici jako odvetu vyhladit. Za smrt jednoho německého důstojníka a zranění tří dalších byla vesnice hned následující den jednotkami Wehrmachtu vypálena, ženy a děti vzány jako rukojmí a muži odvečeni do koncentračních táborů. Ze šesti stovek odvečených mužů se po válce vrátilo jenom 48.⁸³

Po skončení operace Market Garden a následných dílčích spojeneckých ofenzivách zůstalo Nizozemsko koncem roku 1944 rozděleno na dvě části. Část jižně od velkých řek – Meuse a Waalu byla již osvobozena, zatímco severní část zůstávala v rukou Němců. Hitler se tohoto území nehodlal vzdát a v severní části vyhlásil tzv. „Pevnost Nizozemsko“ (*Die Festung Nederlanden*). Na podnět britské vlády vyhlásili železničáři v okupované části stávkou ve snaze paralyzovat německou armádu. Jako odvetné opatření zavedli Němci blokádu a dali zastavit přísun potravin z venkova do měst, zejména v oblasti Randstad, největší aglomeraci v zemi tvořené městy Amsterdam, Rotterdam, Haag a Utrecht. Asi čtyři a půl milionu lidí zůstalo odříznutých od zásob potravin. V kombinaci s obzvlášť chladným počasím koncem roku 1944 vypukl hladomor, následkem kterého si toto období vysloužilo příznačný název Hladová zima (*Hongerwinter*). S dvaceti tisíci oběti zahynuvšími na chlad a podvýživu se jedná o nejhorší hladomor v moderní historii západní Evropy. Ke znovuobnovení zásobování pak došlo až se spojeneckou ofenzívou do vnitra Nizozemska koncem března 1945. V této zoufalé situaci rostla aktivita odboje za účelem opatření potravin od německých vojsk. V noci na 6. března 1945 se skupina šesti odbojářů z Apeldoornu v německých uniformách pokusila ukořistit německý nákladní automobil, který měl na základě tipu od informátorů převážet potraviny. Číhali na odlehlém místě u vesnice Woeste Hoeve v provincii Gelderland. Shodou náhod jel ale stejným místem ve svém voze HSSPF Rauter s dalšími důstojníky SS. Partyzáni vůz odstavili, ale když zjistili, že nejde o vytipované vozidlo, zahájili palbu a po krátké přestřelce posádku postříleli. Následně utekli, aniž si byli vědomi, že právě spáchali atentát na druhého nejvyššího muže Říšského komisariátu a nejvyššího velitele bezpečnostních složek. Rauter byl těžce jako jediný z posádky přežil a ráno jej objevilo další projíždějící vozidlo. Ze svých

---

⁸³ Tamtéž

zranění se zotavil a pokračoval ve funkci až do konce války.⁸⁴

Jako odvěta za tento atentát však byla uplatněna nejhorší represivní opatření za celou dobu okupace. Velitel Gestapa SS-Brigadeführer Karl Eberhard Schöngarth nařídil okamžitou popravu všech rukojmích držných v Nizozemsku. Následující den bylo popraveno 59 osob v Amsterdamu, 49 v Amersfoortu, 38 v Haagu a 8 v Utrechtu. 8. března pak Gestapo dorazilo na samotné místo atentátu do Woeste Hoeve. Zde bylo shromážděno a následně zastřeleno 117 mužů, částečně z vesnice, částečně nově zatčených rukojmích. Těla pak byla ponechána na okraji silnice pro výstrahu. Dohromady bylo jako pomsta za atentát na HSSPF Rautera popraveno 263 osob. Toto odvetné opatření znamenalo vrchol nacistického teroru v Nizozemsku. V dalších měsících následovalo masové zatýkání a veřejné popravy rukojmích za sebemenší prohřešky vůči okupantům. Následná hrůzovláda pak trvala prakticky až do května, kdy byl zbytek země osvobozen spojeneckými vojsky.⁸⁵

---

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ HUYSKAMP Ruud, *Desperate Times, Desperate Measures: German Oppression, Dutch Resistance, and the Tragedy at De Woeste Hoeve*, Okanagan, 2011, str. 4-6

5. Trestněprávní aspekty represe

Jedním z hlavních nástrojů nacistické represe, jak na okupovaných územích, tak v samotné Říši, bylo zneužití justice a trestního práva pro účely udržení moci a vypořádání se s rasovými a ideologickými nepřáteli. Základem pro výklad všech právních pramenů bylo národně socialistické právní nazírání čerpáno zejména z programu nacistické strany, projevů vůdce a dalších zdrojů nacistické ideologie. Výsledkem bylo, že soudci se neřídili jenom texty právních předpisů vykládanými běžnými metodami právního výkladu, ale také takzvaným národním cítěním (*Volksempfinden*), které umožňovalo nezřídká rozhodnout i v přímém rozporu s právním předpisem, nebo na základě neúměrně vágní analogie, bylo-li to v německém národním zájmu. Bylo dokonce možné pro soudy nalézat právo v případě mezer v zákoně (*gesetzliche Wertungslucken*) podle toho, jak by asi řešil situaci zákonodárce při aplikaci a nikoliv při vydávání předpisu. Právo bylo v podstatě proměněno na exekutivní systém strany. Představitelé justice se tak stali pouhými vykonavateli příkazů. Nacisté sice dbali o vytváření legálního základu při realizaci svých cílů, no za základní právní princip byl považován princip přednosti nalézání práva před textem zákona. Hovořilo se také o principu tzv. neohraničeného výkladu, který vycházel z vůdčí role nacistické ideologie při interpretaci a aplikaci práva.⁸⁶

Nacistický stát bývá označován i jako tzv. duální stát (*Doppelstaat*), protože fungoval na jedné straně normativní cestou na základě právních norem (*Normenstaat*) a na druhé straně zcela nenormativně, na bázi opatření (*Massnahmenstaat*). Samotné zákony navíc obsahovaly množství neúměrně širokých generálních klauzulí a dokonce i zmocnění pro výjimečný postup bez ohledu na platné právo. Jak se vyjádřil jeden z nejvyšších postavených představitelů nacistické justice a předseda Lidového soudního dvoru (*Volksgesichtshof*) v letech 1942 – 1945, Roland Freisler, aplikace práva soudy byla jenom zprostředkovanou formou prosazování vůle státního vedení, které sledovalo prospěch národa. Zákon měl být vnímán nikoliv jako závazný právní text, ale jako výraz

---

⁸⁶ PETRÁŠ, René, *Starší vývoj a meziválečná éra*, In KUKLÍK, Jan a kol., *Jak odškodnit holokaust?* Nakladatelství Karolinum, Praha, 2015, str. 347-348

práva. Nalézáním práva pak bylo nikoliv výkládání zákona dle běžných výkladových metod, ale především zkoumání, co je vůlí Říše a německého národa. Teoretickým východiskem tohoto postupu byla teorie dvojího práva, pozitivního práva vyjádřeného formou a obsahem právních norem a práva přirozeného, neboli vrozeného, které bylo dokonalé, úplné a textu zákona nadřazené. Odrazem této teorie v nacistické právní nauce byla přednost správnosti práva před právní jistotou (*Rechtsrichtigkeit vor Rechtssicherheit*) a přednost vývoje práva před jeho stálostí (*Rechtsfortbildung vor Rechtsbeständigkeit*).⁸⁷

V praxi tento přístup znamenal prosazení takřka absolutní zvěle v trestání. O tom, zda a jak bude obžalovaný potrestán, rozhodovaly nacistické soudy zejména dle jeho rasového a ideologického původu a dle jeho poměru k režimu. Nepřátelé Říše nemohli počítat se shovívavostí. S tímto postupem ostře kontrastovala snaha nacistů o formální legalitu postupu vycházející z tradičního německého, a nikoliv jenom právního, formalismu. I to největší bezpráví tak probíhalo v souladu s formalizovaným postupem a tradičním německým smyslem pro pořádek. To nezřídka vytvářelo absurdní a morbidní situace, například když rodiny popravených dostávaly účet na úhradu nákladů za popravu a zpopelnění svých blízkých. Tento formalismus se začal hroutit postupně s nepříznivým vývojem války, kdy docházelo k maximálnímu možnému zrychlení a zjednodušení všech druhů řízení. Běžnými trestněprávními opatřeními užívanými jako nástroj teroru bylo zejména uvalení ochranné vazby (*Schutzhaft*), které nebylo ničím jiným, než odesláním do koncentračního tábora. Dalším institutem bylo zvláštní zacházení (*Sonderbehandlung*), neboli nařízení popravky bez soudu, pouhým příkazem říšského vůdce SS a šéfa německé policie, Heinricha Himmlera. Návrh podával vedoucí místní úřadovny Gestapa. Odvetná opatření (*Suhnemassnahmen*) byla dalším paraprávním nástrojem perzekuce, kdy bylo kolektivně postiženo více lidí při nemožnosti odhalit konkrétního viníka. Typickými příklady takovýchto opatření na území Protektorátu bylo vyhlazení Lidic a Ležáků jako odvety za atentát na Reinharda Heydricha. V okupovaném Nizozemsku pak byly nejznámějšími odvetnými opatřeními vyhlazení vesnic Woeste Hoeve jako odvety za útok na Hanse Rautera a Putten jako

---

⁸⁷ Knapp, Viktor, *Problém nacistické právní filosofie*, Aleš Čeněk, Praha, 2002, ISBN 808647321X, str. 62

odvety za akce odboje.

Ve sféře justice se, například, podstatným způsobem proměnil vztah soudce a zákona. Soudce byl sice vázán zákonem, nikoliv však bezvýjimečně. Synonymem pro nacistickou represi v oblasti justice se stal Lidový soudní dvůr (Volksgerichtshof). Bez skrupulí to vyjádřil Goebbels, když ve svém projevu k této instituci dne 22. června 1942 řekl, že: „...úkolem Lidového soudního dvora není vykonávat právo, nýbrž zničit odpůrce národního socialismu.“⁸⁸

Ve své podstatě šlo o revoluční tribunál vytvořený nacisty jako poslední instanci odpovědnou za právní ochranu státu a režimu. Za základ pro vytvoření této justiční zvláště možno považovat Hitlerovo nařízení k ochraně národa a státu (RGB1 I. s.83) ze 27. února 1933 kterým byly derogovány základní články ústavy zaručující občanská práva. Toto nařízení bylo vydáno jako reakce na požár Říšského sněmu, který nacisté, mimo to, že jej pravděpodobně i způsobili, dokázali velice obratně propagandisticky využít. Původně byl s domnělými žháři připravován monstrproces před Říšským soudem v Lipsku, ten však skončil fiaskem. K smrti se povedlo odsoudit pouze holandského anarchistu Marinuse van der Lubbeho, a i to pouze díky narychlo přijatému zákonu lidově zvanému Lex van der Lubbe, který umožňoval zpětné uložení trestu smrti, vzhledem k tomu, že dosavadní právní úprava dovolovala uložit jako nejtěžší trest pouze doživotí. Další čtyři komunisté obvinění spolu s ním byly obžaloby zproštěny. Takovýto nepovedený soudní proces se podle nacistů nesměl opakovat, a proto se rozhodli o vytvoření nového tribunálu stojícího vně původní soudní soustavy. K založení samotného Lidového soudního dvora pak došlo 24. dubna 1934, zákonem o změnách trestního práva a trestního řádu (RGB1 I s.34), který v článku III ustanovil vznik tohoto nového tribunálu, ačkoliv pro něj neexistoval žádný ústavní rámec. §1 tohoto článku stanovil, že: „Lidový soudní dvůr je zřízen za účelem potrestání velezrady a zemězrady.“⁸⁹

---

⁸⁸ Motl, Stanislav, *Svěděk z cely smrti*, Rybka Publishers, Praha, 2010, ISBN 978-80-87067-47-5, str. 14-24

⁸⁹ Tamtéž

Sídlem Volksgerichtshofu bylo původně Lipsko po vzoru Říšského soudu, později pak Berlín. Soudci byli jmenováni přímo Adolfem Hitlerem na návrh ministra spravedlnosti. Původně bylo funkční období pět let, během války pak bylo prodlouženo do jejího skončení. Soud rozhodoval v pětičlenných senátech složených ze soudců z povolání, ale také čestných soudců – laiků. Významnou funkci zastával prezident soudu, který určoval vždy na následující rok složení senátů, jejich předsedy a přísedící soudce, kromě čestných.⁹⁰

Proces začínal tím, že vrchní říšský státní zástupce při Volksgerichtshofu po obdržení spisu od vyšetřujícího soudce přezkoumal v první řadě svou příslušnost, která byla ve velké většině případů uznána. Nebylo-li tomu tak, byl případ postoupen státnímu zástupci příslušného Vrchního zemského soudu nebo Zvláštního soudu. Následně byla vypracována obžaloba, která se opírala o výsledky vyšetřování Gestapa a vyšetřujícího soudce a splňovala veškeré formální náležitosti. Důvod obžaloby se nacházel v části nazvané Podstatné výsledky vyšetřování (*Wesentliches Ergebnis der Ermittlungen*). Nad samotným nadpisem Obžalovací spis (*Anklageschrift*) byla uvedena některá důležitá upozornění, např. že obžalovaný je ve vazbě (*Haft*), jedná se o příslušníka Protektorátu, spis je tajný, a datum vyhotovení. Byla zde i značka a číslo spisu. Obžalovaný byl označen křestním jménem a příjmením, datem a místem narození, povoláním a bydlištěm. Dále bylo uvedeno, kdy došlo k zatčení, k takzvanému předběžnému zadržení (*vorläufige Festnahme*), a kdy vyšetřující soudce rozhodl o vazbě, tedy kdy byl vydán zatykač. Následoval stručný popis spáchaného skutku, který byl obecný, málo konkrétní a obsahoval spíše zákonné znaky žalovaného činu. Pod ním se nacházela právní kvalifikaci, zmíněné výsledky vyšetřování a na závěr návrhy na svědky, další trvání vazby či ustanovení obhájce. Po podání obžaloby u příslušného senátu Volksgerichtshofu kancelář tohoto senátu zaslala obžalovanému do věznice výzvu, aby do sedmi dnů sdělil, zda žádá, aby byl u hlavního líčení proveden nějaký důkaz, nebo zda má námítky proti dalšímu setrvání ve vazbě. Zároveň mu bylo

---

⁹⁰ Vlček, Lukáš, *Lidový soudní dvůr v Berlíně – Volksgerichtshof – a jeho historie, Securitas Imperii 18(01/2011)* Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2011, str. 144-167

sděleno přidělení obhájce ex offio. Samotné hlavní líčení bylo zahájeno příchodem soudního senátu. Oba soudci z povolání byli oděni do rudého taláru, čestní soudci na sobě měli uniformu formace, ke které příslušeli. Obhájci a státní zástupce měli taláry černé. Již před příchodem senátu byli v jednací síni obžalovaní v doprovodu dozorců. Pokud se očekávalo, že padne trest smrti, byl počet dozorců zvýšen a při výroku o jeho uložení byla odsouzenému nasazena pouta. Napřed byli obžalovaní vyslýcháni dotazem na osobní a rodinné poměry, příslušnost k politické straně a pak teprve k samotné věci. Následovaly výslechy svědků, obvykle odsouzených v jiném procesu, ale příslušníků stejné odbojové skupiny. Jako svědci vystupovali též příslušníci Gestapa, kteří případ vyšetřovali. Rozsudek vynášel předseda senátu jménem německého lidu (*im Namen des Deutschen Volkes*), jeho přednes byl většinou velmi krátký, písemné vyhotovení rozsudku bylo obsáhlejší. Konečný verdikt mohl mít následující podobu: zproštění obžaloby, odsouzení, zastavení řízení a ochranné a nápravné opatření. Také rozsudek měl, stejně jako obžaloba, své náležitosti. Po úvodních slovech následovalo záhlaví zahájené spojením V trestní věci proti (*In der Strafsache gegen*) opatřeno iniciálami obžalovaného, konstatování, zda je ve vazbě, a obvinění z trestného činu. Dále byl uveden senát, datum hlavního líčení, vyjmenování členové senátu, státní zástupce a justiční inspektor, který prováděl zápis celého stání. Po krátkém rozvedení obvinění, ve kterém často zcela chyběly údaje o právní kvalifikaci, následoval výrok o trestu. V případě odnětí svobody se započítávala doba vazby, ale její konkrétní délka chyběla. Dále se uvádělo, že odsouzený ztrácí občanská práva a má nést náklady řízení. Následovalo odůvodnění, které mělo dvě hlavní části, a to skutkové zjištění (*tatsächliche Feststellung*), které se skládalo ze skutkové podstaty (*Sachverhalt*) a hodnocení důkazů (*Beweiswürdigung*), a právní výklad (*rechtliche Erörterung*), obsahující právní rozvahu (*rechtliche Erwägung*), zdůvodnění výměry trestu a výrok o nákladech řízení. Odůvodnění rozsudku mělo mít jasnou a přehlednou strukturu a jazyk měl být prostý, věcný a důstojný, bez extravagantních výrazů či s případem nesouvisejících poznámek. Této základní osnovy se při vypracovávání rozsudků držel většinou i Roland Freisler. Vždy začínal krátkým životopisem odsouzeného, kde však nebylo ani zmínky o motivaci, která dotyčného k jeho odbojové činnosti vedla. Následovala zjištěná skutková podstata a její právní ohodnocení. Rozsudek zpravidla končil výměrou trestu a jejím zdůvodněním. Znovu byla stručně shrnuta činnost

obžalovaného, po ní následovaly závěry ohledně výše trestu. Ten byl zcela v rukou soudce, což v době stupňujícího se válečného úsilí Německa a následného vyhlášení totální války znamenalo čím dál tvrdší tresty i za zcela banální trestné činy. Na samém konci rozsudku byla odsouzenému po krátkém zdůvodnění odňata občanská práva a nařízena povinnost nést náklady soudního řízení. Rozsudek podepisovali oba soudci z povolání.⁹¹

Jelikož Volksgerichtshof rozhodoval v první i poslední instanci, rozsudek nabyl právní moci ihned po vyhlášení a mohl být neprodleně vykonán. V případě trestu smrti mohl být tedy odsouzený popraven, jakmile dorazilo z příslušných míst rozhodnutí o neudělení milosti. Její udělení respektive neudělení bylo od 1. února 1935 zcela v pravomoci Adolfa Hitlera. Průběh podání vypadal následovně: nejprve se k žádosti vyjádřil soud, státní zastupitelství a říšské ministerstvo spravedlnosti, poté byla záležitost předána Hitlerovi. Od vypuknutí války mu byl předkládán seznam žádostí již pouze jednou měsíčně, po 17. srpnu 1943 rozhodoval jen ve sporných případech, zbytek vyřizovalo ministerstvo spravedlnosti. Další zjednodušení následovala 15. listopadu 1944. Před Hitlera se dostaly pouze žádosti odsouzených žen z obsazených území. Žádosti o milost se podávaly přes státní zastupitelství, které telefonicky zpravilo příslušné oddělení ministerstva spravedlnosti.⁹²

Samotná poprava bývala vykonávána gilotinou (*Fallbeil*) v souladu s nařízením ministra spravedlnosti Franze Gurtnera z roku 1935, pouze ve výjimečných případech si ministerstvo spravedlnosti vyhrazovalo právo nahradit ji zastřelením či oběšením. Gilotina působila jako odstrašující způsob poprav. Ačkoliv měla v německém systému trestání své místo již historicky, až nacisté plně využili její odstrašující potenciál. Na celém území ovládaném nacisty bylo za války v provozu až čtyřicet pět těchto strojů.⁹³

Výkon poprav příslušel Vrchnímu říšskému státnímu zastupitelství při

---

⁹¹ Tamtéž

⁹² Tamtéž

⁹³ Motl, Stanislav, *Svědék z cely smrti*, Rybka Publishers, Praha, 2010, ISBN 978-80-87067-47-5, str. 134 - 136

Volksgesichtshofu a muselo se jí zúčastnit vždy po jednom úředníkovi ze státního zastupitelství, kanceláře, soudu a věznic. Dále mohl být přítomen duchovní, obhájce, případně další osoby. Průběh poprav byl zaprotokolován. Těla popravených v Berlíně-Plötzensee byla zpravidla předána Anatomickému ústavu v Berlíně. Náklady trestního řízení uplatňované na odsouzeném, resp. jeho rodině, vymáhala Vrchní říšské státní zastupitelství. Na některé úkony byl stanoven pevný poplatek, např. za uložený trest smrti byl ve výši 300 říšských marek. Dále byla zpoplatněna doba strávená ve vazbě, samotný výkon trestu, obhájce, poštovné. Hlasování o vině a trestu probíhalo tak, že nejdříve se vyjádřil soudce, který byl referentem případu, následně se odevzdávali hlasy podle září a jako poslední hlasoval předseda senátu. Proti rozhodnutí Lidového soudního dvora neexistovaly žádné opravné prostředky. Rozsudkem byl nejčastěji vynášen trest smrti, který býval vykonáván většinou neprodleně, nebo s prodlevou často jenom několik hodin od jeho vynesení.

Před Lidovým soudním dvorem se ocitali lidé obvinění z trestných činů proti Říši, jako vlastizrada proti celistvosti území a ústavě, příprava velezrady, zemězrada, špionáž, napomáhání nepříteli, nebo v pozdější fázi války také oslabení vůle německého národa naváděním ke zběhnutí, nebo defetismus. Z německých antifasistů potkal takovýto osud třeba Sofii Scholl a další členy skupiny Bílá Růže, nebo spiklence z 20. dubna 1944. Před Volksgesichtshofem si odsuzující rozsudek vyslechlo na patnáct tisíc osob, z toho 80% mezi lety 1940-1945.⁹⁴

---

⁹⁴ Vlček, Lukáš, *Lidový soudní dvůr v Berlíně – Volksgesichtshof – a jeho historie, Securitas Imperii 18(01/2011)* Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2011, str. 144-167

5.1. Protektorát Čechy a Morava

Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939 došlo v oblasti trestního práva k dvojímu právnímu režimu. Osoby německé národnosti se staly občany Říše dle Zákona o říšských občanech z roku 1935 (RGB1.I.,S.1146). § 2 odst. 1 tohoto zákona stanovil, že: *„Říšským občanem je pouze státní příslušník, německé nebo příbuzné krve, který dokazuje svým chováním, že je ochoten a schopen věrně sloužit německému národu a říši.“*⁹⁵

Asi není nutno dodávat, že německá krev, ani služba německému národu nejsou zrovna určité právní pojmy, na základě kterých by bylo možno spolehlivě určit, kdo by měl říšské občanství nabýt. V praxi se tak dělo dle původu, národnosti, nebo i rozhodnutí recipientů. Zbytek obyvatel, kteří se hlásili k české národnosti, se stali občany Protektorátu. Vzhledem k tomu, že osoby s říšským občanstvím se řídily právem německým a občané Protektorátu právem protektorátním, neboli autonomním, došlo k uplatnění principu personality práva místo tradičního pojetí na základě teritoriality. Neplatilo však, že by se osoby s říšským občanstvím řídily výhradně právem říšským a osoby s protektorátním občanstvím výhradně právem protektorátním. Zejména projednávání případů politických trestných činů bylo odňato protektorátním soudům a podřízeno pod jurisdikci německých soudů, i když obžalovanými byli protektorátní občané.⁹⁶ Zde lze vidět, že ani ona zmiňována zásada personality, sama o sobě v zásadě nespravedlivá, nebyla uplatňována plošně, což vedlo k ještě nižší míře právní jistoty. Navíc s postupem let bylo stále více omezováno použití autonomního práva, respektive recipovaných trestněprávních norem z období československé republiky ve prospěch německého trestního práva a jurisdikce německých soudů, ať již v Protektorátu, nebo přímo v Říši.

---

⁹⁵ Zákon o říšském občanství, dostupný z WWW na:
http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/dejiny/web/prameny/09/Zakon_o_risskem_obcanstvi.pdf

⁹⁶ Vlček Eduard, Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu, Brno: Masarykova Univerzita, 2006, str. 41

Úprava trestního práva v Protektorátu nebyla kodifikována, nýbrž roztržena do značného počtu právních předpisů. Celkově bylo trestní právo značně komplikované a nepřehledné, což už samo o sobě snižovalo míru právní jistoty. Základ právní úpravy tvořila dvě nařízení. Bylo to Nařízení o německém soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 14. dubna 1939 (RGBl. I., S. 752) a Nařízení o výkonu soudní pravomoci v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 14. dubna 1939 (RGBl. I., S. 754) Příslušnost trestních soudů byla vymezena negativně. § 6 odst. 3 nařízení o německém soudnictví v Protektorátu stanovil, že: „*Osoby, které nejsou německými státními příslušníky, podléhají soudní pravomoci Protektorátu, pokud není německé soudnictví založeno zákonnými předpisy.*“⁹⁷

Důležitou částí je vedlejší věta za čárkou, která ustanovila možnost jurisdikce německých soudů nad občany Protektorátu. Ti mohli být odesláni před říšské soudce zejména za trestné činy směřující proti německé okupační moci a dále za trestné činy politické povahy, v pozdějších fázích války pak i hospodářské delikty ohrožující válečné úsilí. Za tyto činy byli Češi posíláni právě před Volksgerichtshof, i když počet Čechů souzených tímto soudem začal narůstat až od roku 1940. Do té doby se jednalo o případy proti jednotlivcům obviněným z nejrůznějších trestných činů (špionáž, hospodářská kriminalita). Než se ovšem obžalovaný dostal před jeden ze senátů Volksgerichtshofu, uplynuly řádově měsíce ode dne jeho zatčení. V případě českých odbojářů byla žádost o milost v podstatě formální záležitostí bez naděje na kladný výsledek. Teprve v květnu 1940 byly Volksgerichtshofem odsouzeny za šíření a výrobu letáků první větší skupiny příslušníků Protektorátu Čechy a Morava. Členové velkých odbojových organizací stanuli před tímto soudem ještě později. Po jednání říšského protektora von Neuratha a K. H. Franka u Hitlera dne 23. září 1940, týkajícího se současného a perspektivního postoje k Čechům, Hitler na základě zprávy ministra spravedlnosti o přípravě procesů proti příslušníkům českého odboje prohlásil, že je proti takovému postupu. Procesy s odbojáři před Volksgerichtshofem by prý z odsouzených Čechů udělaly pouze mučedníky a rozsudky by stejně Češi považovali za protiprávní.

---

97 Tauchen, Jaromír, Československé trestní právo v proměnách věků, Masarykova Univerzita, Brno, 2009, str. 97

Následkem toho se až do příchodu Reinharda Heydricha do Prahy před Volksgerichtshofem nekonaly žádné větší procesy s příslušníky českého domácího odboje. Heydrich před svým nástupem do funkce zastupujícího říšského protektora přesvědčil Hitlera, že procesy jsou nutné. Připravoval totiž proces proti předsedovi protektorátní vlády Aloisi Eliášovi a chtěl docílit všeobecné zdání legality procesu. Dne 1. října 1941 se konalo v Praze již zmíněné zasedání 1. senátu Volksgerichtshofu v čele s prezidentem Thierackem, od listopadu 1941 pak probíhala další líčení proti příslušníkům velkých odbojových skupin. Nechvalně proslulou pro výkon rozsudku nad odsouzenými obyvateli Protektorátu se stala věznice v berlínském Plotzensee. V období Třetí Říše zde bylo popraveno na tři tisíce lidí, z toho bylo 770 Čechoslováků. Po Němcích měli právě občané Československa v Plotzensee největší ztráty. Pod ostřím gilotiny nebo na oprátce zde skončili významní představitelé odboje, jako například vedoucí organizace Obrana národa generálové Bohuslav Všetička, Bedřich Homola a další desítky důstojníků bývalé československé armády. Dále pak parašutista František Pavelka, šéfredaktor rozhlasového zpravodajství ČTK Antonín Pešl, pisatelka ilegálního časopisu V boj Irena Bernášková, nebo komunistický novinář Julius Fučík. Nejstarší Čechoslovák zde byl popraven ve věku šedesát devět let, nejmladšímu bylo teprve šestnáct.⁹⁸

Kromě Lidového soudního dvora spadali občané Protektorátu i pod jurisdikci dalších německých soudů, a to přímo na území Protektorátu. Byl to Zemský soud (*Landgericht*), Zvláštní soud (*Sondergericht*), Stanný soud (*Standgericht*) a Rychlý soud (*Schnellgericht*). Nejvýznamnějším a také nejvytíženějším byl Zvláštní soud sídlící ve Strakově akademii, který soudil závažné trestné činy s výjimkou špionáže, vlastizrady a velezrady, tedy deliktů spadajících pod Lidový soudní dvůr v Berlíně. Zvláštní soud měl čtyři senáty, od roku 1944 pak šest. Dva z nich byli mimořádné, působící v takzvaném zrychleném řízení (*Schnellverfahren*), kdy den následující po zatčení docházelo hned k soudnímu procesu, odsouzení a zpravidla i výkonu rozsudku. Objem práce z roka na rok narůstal s tím, jak se zhoršovala situace Říše na frontách a zotřvovala se represe. V roce 1941 se před Zemský soud dostalo kolem stovky případů, v následujícím roce to

---

⁹⁸ Motl, Stanislav, *Svědék z cely smrti*, Rybka Publishers, Praha, 2010, ISBN 978-80-87067-47-5, str. 101, 102

už bylo 1800 a v roce 1943 už 2400. Tento soud, jakožto jeden z nástrojů represe, ukládal jenom dlouholeté tresty, nebo tresty smrti, které byly vykonávány zejména v Dráždanech, později přímo v Praze v Pankrácké věznici. Ta se stala formálně popravištěm 5. dubna 1943 nařízením říšského ministra spravedlnosti dr. Georga Otto Thieracka. V „Sekyrárně“, jak se popravčí místnosti na Pankráci říká, úřadovala gilotina, zvaná také Pankrácka sekyra, přibližně dva roky – první poprava se odehrála 5. dubna 1943, poslední pak 26. dubna 1945. Za tu dobu zde bylo popraveno 1075 lidí. V konečné fázi války se zde z kapacitních důvodů popravovalo i oběšením. Tyto popravy přesně zdokumentovány nejsou, ale je jasné, že počet obětí tohoto popraviště je mnohem vyšší.⁹⁹

---

99 Tamtéž, str. 126 - 140

5.2. Nizozemsko

Trestní právo přestalo během okupace Nizozemska plnit svoji tradiční roli jako ultima ratio při potírání zločinu a hrálo roli především politickou a represivní. Tři hlavní justiční nástroje, které okupanti zavedli, se týkaly právě trestního práva. Němci užívali trestního práva vedle jeho tradiční role i na udržení pořádku, represi, perzekuci rasových a ideologických nepřátel a ochranu kolaborantů z NSB. Po nástupu do funkce Seyss-Inquart, sám povoláním právník a bývalý advokát, slíbil, že bude v zemi nadále platit nizozemské právo, a že státní správa i policie mohou pokračovat ve své činnosti. Následně však bylo, v souladu s německou okupační politikou ve zbytku Evropy, zavedeno německé trestní právo a působnost německé justice v oblasti trestných činů směřujících proti Říši. Vzhledem k přítomnosti vojenské okupace skutky namířené proti německé branné moci spadaly pod jurisdikci vojenských soudů, zatímco skutky namířené proti německým civilním osobám, instancím, nebo „obecnému blahu“ spadaly pod německou civilní jurisdikci. Stíhání těchto činů spadalo pod kompletní integrovaný německý soudní aparát se dvěma instancemi – krajským a vrchním soudem a také s německým státním zastupitelstvím. Vrchní soud ve zvláštních případech fungoval také jaké jako mimořádný soud. Pro výkon trestu bylo v Nizozemsku zabaveno několik věznic a také zřízeno několik pracovních táborů.¹⁰⁰

V platnosti zůstal nizozemský trestní zákoník z roku 1886, byl však novelizován v souladu s doktrínami nacistického práva. Nejvýznamnější změnou bylo zavedení analogie v trestním právu v roce 1943. Tato myšlenka nebyla celkem nová, nizozemští právníci se jí zabývali již v meziválečném období ve světle krize politického liberalismu a z toho důvodu tato doktrína nenarazila na větší odpor. Nizozemský zákoník přímo přebíral ustanovení §2 německého trestního zákoníku (*Strafgesetzbuch*) z roku 1935, který připouštěl analogii v neprospěch pachatele, když stanovil, že

---

¹⁰⁰ MEERSHOEK, Guus, *Mocenský rozmach a pád*, v PAUL Gerhard / MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4, str. 419

potrestán bude také ten, jehož čin si zaslouží potrestání dle národního cítění (*Volksempfinden*), i když nenaplnil žádnou konkrétní skutkovou podstatu. Tento princip se pak odrazil i v trestním právu procesním, kde německý trestní řád (*Strafprozessordnung*) v §267a stanovil, že trestní stíhání se vztahuje na činy, které zaslouží trest dle národního cítění a tam kde aplikace trestního práva pomůže dosáhnout vítězství. Následkem těchto změn došlo k prolomení principu legality a právní jistoty. Nově nebyl kladen důraz na autonomii jednotlivce a práva obžalovaného. Odsouzení a účinek trestu jako individuální prevence konec konců nebylo hlavním cílem nacifikované justice, tím byl odstrašující efekt trestu a prevence generální, jakož i posilování národního cítění. Národním cítěním však nebyl myšlen jakýsi nacionalistický sentiment v mezích nizozemského národa, nýbrž národně socialistické cítění, takže trestní právo bylo v Nizozemsku vykládáno v souladu s nacistickou ideologií, podobně jako v Německu. Představovalo tedy, mimo jiné, jeden z hlavních nástrojů určených k nacifikaci společnosti.¹⁰¹

---

¹⁰¹ VENEMA, Derk, *Rechters in oorlogstijd: De confrontatie van de Nederlandse rechterlijke macht met nationaal-socialisme en bezetting*, Nijmegen, 2007, Rigorózní práce, 465 str., Právní věda, Radboud Universitet Nijmegen. Vedoucí práce prof. SCJJ Kortmann. Dostupné také z WWW na: <http://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/37572/37572.pdf?sequence=1>, str. 109-122

6. Závěr

Tato práce měla za cíl nabídnout srovnání právních základů Protektorátu Čechy a Morava a Říšského komisariátu Nizozemsko a právních aspektů perzekuce obyvatelstva v těchto zemích. Výnosem vůdce z března 1939 byly české země připojeny k Německé říši ve formě protektorátu, institutu mezinárodního práva veřejného, který byl v evropském prostředí nezvyklý a prakticky nevyužívaný. Ve skutečnosti se jednalo o eufemismus skrývající německou nadvládu s totalitními, kořistnickými a genocidními sklony. Naproti tomu z Nizozemska byl vytvořen tzv. Říšský komisariát, provizorní státoprávní uspořádání, které mělo zajistit především klid na okupovaném území v zájmu udržení průmyslové produkce. Zatímco Protektorát měl být postupně organicky včleněn do Říše, o roli Nizozemska v poválečném uspořádání Evropy neexistovala konkrétní představa.

Rozdíl mezi německým přístupem vůči západním a východním okupovaným teritoriím byl v první řadě ideologický. Od toho se pak odvíjely formy perzekuce a intenzita represe. Zatímco národy na západ od německých hranic byly považovány za civilizované a kulturní, některé z nich přímo germánské a rasově čisté stejně jako Němci sami, na východní národy, zejména na ty slovanské, nacisté pohlíželi s velkým despektem a opovržením. Právě Holanďané byli národem, který Němci považovali za obzvlášť rasově čistý. Nacističtí ideologové měli velkou úctu před rasovými kvalitami Holanďanů a jejich kulturou. Spolu se severskými národy obývajících Skandinávii je považovali za etnické Germány. Nepřátelský postoj tradičně liberálně orientovaného obyvatelstva a neochota většiny národa spolupracovat na budování „nové Evropy“ proto německé okupanty překvapil.

Východní Evropa obývaná Slovany naopak nemohla očekávat žádné slitování. Represivní metody byly tím brutálnější, čím východněji ležely na hranice Říše. Podněcujícím faktorem byl v tomto případě kontrast mezi civilizovaným západem a barbarským východem zosobňovaným především slovanstvím, židovstvím a sovětským komunismem. Okupační politika založená na brutálních čistkách veřejně vystavovaných na odiv bezmocnému obyvatelstvu se na východě řídila jinými zákony, než v západní

Evropě. Německá politika konkrétně v Protektorátu se však, minimálně v počátečních fázích okupace, snažila působit tak mírným a vstřícným dojmem, jak jen to šlo, a to za účelem zachování veřejného pořádku a kontinuity zbrojní výroby. Důvodem byla rozsáhlá ekonomická exploatace území a jeho pracovní síly. Čechy a Morava byly silně industrializovány a zdejší těžký průmysl byl pro německou válečnou mašinerii nepostradatelný. V zemi sice působily německé represivní složky a šířil se teror a nesvoboda, to vše pod rouškou ochranných křídel Říše a německého prostoru, do kterého dle nacistických ideologů české země od nepaměti patřily. Pořád zde ale represe nedosahovala míry uplatňované na územích dál na východě, zejména v Polsku a Sovětském svazu, kde působily nechvalně známé Einsatzgruppen a německá okupační politika zde byla otevřeně genocidní

Systém protektorátní správy se původně zakládal na dvoukolejnosti, kdy vedle sebe paralelně působila autonomní protektorátní správa a správa říšská. Tento způsob se ale postupně začal zdát okupační moci jako příliš volný, neboť se německý vliv uplatňoval jen nepřímou. Nejvyšším orgánem okupační správy byl úřad říšského protektora. Ačkoliv se na této pozici vystřídali čtyři muži, nejvýraznější osobností zůstává druhý z nich, Reinhard Heydrich, třetí muž Říše, strůjce politiky „cukru a biče“, a také cíl nejvýznamnější odbojové akce v okupované Evropě vůbec. Heydrichovo období v Protektorátu netrvalo dlouho, přesto však představovalo stěžejní fázi celé okupace v mnoha směrech. Svojí vychytralou politikou kombinující teror, propagandu a sociální demagii, neboli politikou cukru a biče, jak ji sám nazýval, dokázal Heydrich systematicky rozkládat český národ a vytěžit protektorátní hospodářství téměř na maximum. Kromě toho jeho politika dokázala prakticky rozvrátit odboj a vyvolat ve společnosti až všudypřítomnou paranoi. Protektorátní autonomie ve své podstatě v tomto období přestala existovat a fungovala jenom jako prodloužená ruka německé okupační moci.

Zatímco Čechy a Morava byly po počáteční vojenské správě podrobeny správě civilní, Nizozemsko zůstalo pod vojenskou správou po celou dobu války. Důvodem bylo umístění velkého počtu vojenských sil na tomto území z důvodu pokračujících bojů na západní frontě. Nizozemsko mělo pro tento boj strategický význam. Nabízelo

kontrolu ústí velkých evropských řek – Rýna a Maasy, velké přístavy v Rotterdamu a Amsterdamu a také rozsáhlé rovné plochy vhodné pro letecké základny potřebné pro boj proti Velké Británii. Byla také vytvořena civilní správa, která působila zároveň se správou okupační a dohlížela především na důslednou exploataci vyspělého nizozemského průmyslu, a také na snahy o nacifikaci společnosti a politickou a rasovou perzekuci obyvatelstva.

K exekutivnímu provádění perzekuce obyvatelstva, nejenom v těchto zemích, ale na celém území Říše a okupovaných teritoriích sloužil rozsáhlý bezpečnostní aparát napojený na nacifikovanou justici. Potírání zločinnosti bylo pouze dílčím úkolem, bezpečnostních složek, spadajícím zejména do kompetence kriminální policie Kripo. Role bezpečnostního aparátu však byla v této době především politická a národnostní. Organizací, která sdružovala všechny bezpečnostní složky, se v září 1939 stal Hlavní úřad říšské bezpečnosti RSHA. Jádrem této organizace byla tajná státní policie, neboli Gestapo, která stíhala politické trestné činy a veškerou protiněmeckou činnost. Gestapo bylo i ve své době poměrně tajemnou a zlověstnou institucí, o které byl systematicky šířen populární obraz všemocnosti, vševědoucnosti a všudypřítomnosti. Pravdou však bylo, že Gestapo na okupovaných územích operovalo hlavně pomocí sítě konfidentů a informátorů, bez kterých získávalo informace jen obtížně. Na základě udání pak bylo zatýkáno velké množství osob, od kterých byly důkazy o protistátní činnosti vynucovány drakonickými výslechovými metodami. Na bezpečnostní aparát byla napojena do velké míry nacifikovaná justice. Základem pro výklad všech právních pramenů bylo národně socialistické právní nazírání čerpáno zejména z programu nacistické strany, projevů vůdce a dalších zdrojů stranické ideologie. Výsledkem bylo, že soudci se neřídili jenom texty právních předpisů vykládanými běžnými metodami právního výkladu, ale také takzvaným národním cítěním, které umožňovalo nezřídka rozhodnout i v přímém rozporu s právním předpisem, nebo na základě neúměrně vágní analogie, bylo-li to v německém národním zájmu. Bylo dokonce možné pro soudy nalézat právo v případě mezer v zákoně podle toho, jak by asi řešil situaci zákonodárce při aplikaci a nikoliv při vydávání předpisu. Právo bylo v podstatě proměněno na exekutivní systém výkonu vůle nacistické strany a představitelé justice se stali pouhými vykonavateli příkazů.

Z výše uvedených důvodů tak Říšský komisariát Nizozemsko, stejně tak jako Protektorát Čechy a Morava zůstává i po více než sedmdesáti letech od svého zániku bezprecedentním symbolem protiprávní okupace a národnostního, rasového i politického teroru.

Seznam použitých zkratk

BdS - Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des Sicherheitsdienst / Náčelník
Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby

CPN – Communistische Partij Nederland / Nizozemská komunistická strana

EG – Einsatzgruppe / Pohotovostní skupina

EK – Einsatzkommando / Zásahové komando

Gestapo – Geheime Staatspolizei / Tajná státní policie

HHSPF - Höhere SS- und Polizeiführer / Vyšší velitel SS a Policie

KdS - Kommandeur der Sicherheitspolizei und des Sicherheitsdienst / Velitel
Bezpečnostní policie a Bezpečnostní služby

Kripo – Kriminalpolizei / Kriminální policie

NSB - Nationaal-Socialistische Beweging in Nederland / Národně – Socialistické Hnutí
v Nizozemsku

NSDAP - Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei / Národně socialistická strana
práce

Orpo – Ordnungspolizei / Pořádková policie

OKW – Oberkommando der Wehrmacht / Vrchní velitelství branné moci

RGBl – Reichsgesetzblatt / Říšský zákoník

RSA – Reichssicherheitshauptamt / Hlavní úřad říšské bezpečnosti

SD – Sicherheitsdienst / Bezpečnostní služba

SdP – Sudetendeutsche Partei / Sudetoněmecká strana

Sipo – Sicherheitspolizei / Bezpečnostní policie

SS – Schutzstaffeln / Ochrané oddíly

V – mann - Vertrauensmänner / konfidenti

Bibliografie

Literatura

BALFOUR, Michael, *Propaganda in War 1939–1945: Organisation, Policies and Publics in Britain and Germany*, Faber and Faber, Oxford, 2010, ISBN 978-0571269839

BRANDES, Detlef, *Češi pod německým protektorátem*, PROSTOR, Praha, 2000, ISBN 80-7260-028-1

BRANDES, Detlef, *Germanizovat a vysídlit. Nacistická národnostní politika v českých zemích*, PROSTOR, Praha, 2015, ISBN 978-80-7260-310-7

BUTLER, Ruppert, *Gestapo – Dějiny Hitlerovy tajné policie*, Svojtka CO, s.r.o., Praha, 2006, ISBN 80-7352-077-X

ČVANČARA, Jaroslav, *Heydrich*, Gallery, Praha, 2011, ISBN 978-80-86990-97-2

FIJNAUT, Cyrille, *The Impact of World War II on Policing in North-West Europe: V. 27: Samenleving, Criminaliteit En Strafrechtspleging: Vol 27 (Society, Crime and Criminal Justice)*, Leuven University Press, 2004, ISBN 978-9058673541

GEBHART Jan, KUKLÍK Jan, *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XV. a*, Paseka, Praha a Litomyšl, 2007, ISBN 80-7185-582-0

GEBHART Jan, KUKLÍK Jan, *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XV. b*, Paseka, Praha a Litomyšl, 2007, ISBN 978-80-7185-835-5

HIRSCHFELD, Gerhard, *Nazi rule and Dutch collaboration*, Berg Publishers Limited, Oxford, 1988, ISBN 0-85496-146-1

HÖHNE, Heinz, *Der Orden unter dem Totenkopf. Die Geschichte der SS*, Weltbild, Augsburg, 1996

HEYDECKER, Joe, LEEB Johannes, *Norimberský proces*, Euromedia group, k.s., Praha, 2007, ISBN 978-80-249-0940-0

JANEČKOVÁ, Eva, *Státoprávní uspořádání Protektorátu Čechy a Morava (1939 – 1945)*, Aleš Čeněk, Plzeň, 2013, ISBN 978-80-7380-419-0

KNAPP, Viktor, *Problém nacistické právní filosofie*, Aleš Čeněk, Praha, 2002, ISBN 808647321X

KNOPP, Guido, *SS – Varovanie dejín*, Ikar. a.s., Bratislava, 2004, ISBN 80-551-0741-6

KUKLÍK, Jan a kol., *Jak odškodnit holokaust?* Nakladatelství Karolinum, Praha, 2015

KYNCL, Vojtěch, *Bez výčitek... Genocida Čechů po atentátu na Reinharda*

Heydricha, Historický ústav AV ČR, Praha, 2012

MALÝ, Karel a kol., *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*, 3. vydání, Linde Praha a.s., Praha, 2003, ISBN 80-7201-433-1

MARŠÁLEK, Pavel, *Pod ochranou hákového kříže – nacistický okupační režim v českých zemích 1939-1945*, Auditorium, Praha, 2012, ISBN 978-80-87284-20-9

MASTNÝ, Vojtěch, *Protektorát a osud českého odboje*, Eurolex Bohemia s.r.o., Praha, 2003, ISBN 80-86432-56-4

MOTL, Stanislav, *Svědék z cely smrti*, Rybka Publishers, Praha, 2010, ISBN 978-80-87067-47-5

Osobnosti – Česko : Ottův slovník. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008 ISBN 978-80-7360-796-8. s. 114

PAUL, Gerhard, MALLMAN, Klaus-Michael, *Gestapo za druhé světové války*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1856-4

PETRŮV, Helena, *Zákonné bezpráví – Židé v Protektorátu Čechy a Morava*, Auditorium, Praha, 2011

STOLLE Carsten, DAMS, Michael, *Gestapo - the power and terror in the Third Reich*, Oxford University Press, 2014, ISBN 978-0-19-966921-9

SPOERER, Mark, *Nucené práce pod hákovým křížem*, Argo, Praha, 2005, ISBN 80-7203-708-0

TAUCHEN, Jaromír, *Československé trestní právo v proměnách věků*, Masarykova Universita, Brno, 2009

UHLÍŘ, Jan, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*, Ottovo nakladatelství, 2008, ISBN 978-80-7360-675-6

VESELÝ, Zdeněk, *Dějiny českého státu v dokumentech*, Victoria Publishing a.s., Praha, 1994, ISBN 80-85605-95-3

VLČEK, Eduard, *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*, Brno: Masarykova Univerzita, 2006

VLČEK, Lukáš, *Lidový soudní dvůr v Berlíně – Volksgerichtshof – a jeho historie, Securitas Imperii 18(01/2011)* Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 2011

WARMBRUNN, Werner, *The Dutch under German occupation 1940-1945*, Stanford University Press, USA, 196

Vybrané bakalářské, diplomové a rigorózní práce

HUYSKAMP Ruud, *Desperate Times, Desperate Measures: German Oppression, Dutch Resistance, and the Tragedy at De Woeste Hoeve*, Okanagan, 2011, Diplomová práce, 59 str., Honours Program in History, University of British Columbia. Vedoucí práce Dr. Maurice Williams. Dostupné také z WWW: <https://circle.ubc.ca/bitstream/handle/2429/34189/Ruud%20Huyskamp%2013403076%20Final%20Thesis.pdf?sequence=1>

VENEMA, Derk, *Rechters in oorlogstijd: De confrontatie van de Nederlandse rechterlijke macht met nationaal-socialisme en bezetting*, Nijmegen, 2007, Rigorózní práce, 465 str., Právní věda, Radboud Universitet Nijmegen. Vedoucí práce prof. SCJJ Kortmann. Dostupné také z WWW na: <http://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/37572/37572.pdf?sequence=1>

Internetové zdroje

Inaugurační řeč Říšského komisaře A. Seyss-Inquarta, dostupné z WWW na :
<http://www.go2war2.nl/artikel/2672/Seyss-Inquart-Arthur.htm?page=5>

Eidesstattliche Erklärung, Dokument NO-4150 – Erich Naumann, dostupné z WWW na:
<http://www.ns-archiv.de/einsatzgruppen/naumann/eidesstattliche-erklaerung.php>

Zákon o říšském občanství, dostupné z WWW na:
http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/dejiny/web/prameny/09/Zakon_o_risskem_obcanstvi.pdf

Výnos vůdce a říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, dostupné z WWW na:
https://cs.wikisource.org/wiki/Výnos_o_zřízení_Protektorátu_Čechy_a_Morava/www.niod.nl

Ústav pro studium totalitních režimů, dostupné z WWW na: <http://www.ustrcr.cz>

Historie ČNB – Ministerstvo hospodářství a práce, dostupné z WWW na:
http://www.historie.cnb.cz/cs/regulace_a_dohled/centralizace_regulace_a_dohledu/ministerstvo_hospodarstvi_a_prace.html

Právní prameny

Nařízení o německém soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava, RGBI. 1939 I., str. 752

Nařízení o výkonu soudní pravomoci v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 14. dubna 1939

Výnos vůdce a říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, č. 75/1939 Sb.

Výnos vůdce a říšského kancléře o výkonu vládních pravomocí v Nizozemsku z 18. května 1940

Výnos vůdce o zřízení Německého státního ministerstva pro Čechy a Moravu ze dne 20. srpna 1943

Výnos říšského komisaře o organizační struktuře oddělení Říšského komisariátu z 3. června 1940

Zákon o říšském občanství, RGBI. 1935 I S. 1146

Abstrakt

Právní formy perzekuce občanů Protektorátu v letech 1939-1945 ve srovnání s okupovaným Nizozemskem

V roce 1939 bylo Československo rozbito nacistickým Německem bez jediného výstřelu. Necelý rok nato vstoupila německá armáda do Nizozemska v rámci bleskové války na západní frontě. Obě země zůstaly v okupaci téměř šest let, zatímco jejich obyvatelé čelili bezprecedentní perzekuci. Vzhledem k tomu, že obě země sdílejí mnoho podobností i rozdílů, ať již co se týče velikosti, válečného vývoje, nebo formy okupační správy, slouží jako ideální příklad pro srovnání nacistického okupačního režimu v západní a východní Evropě. Čechy a Morava byly k Říši připojeny ve formě protektorátu, institutu mezinárodního práva veřejného, který byl v evropském prostředí nezvyklý a prakticky nevyužívaný. Z Nizozemska byl vytvořen tzv. Říšský komisariát, provizorní státoprávní uspořádání, které mělo zajistit především klid na okupovaném území v zájmu udržení průmyslové produkce. V první řadě se tato práce snaží definovat rozdíl, který nacisté činili mezi okupovanými územími na západě a na východě z hlediska ideologie, protože to do výrazné míry determinovalo jejich přístup a míru represe. Nizozemsko bylo vnímáno nacistickými ideology jako germánská země, která přirozeně patřila do Říše, zatímco Češi, jakožto Slované, byli vnímáni jako podlidé a byli určeni částečně ke germanizaci a částečně k vyhlazení. V hlavní části práce je nacistická perzekuce zkoumána ze tří hledisek. V první řadě je to správa okupovaných území a okupační orgány. Za druhé je to organizace policejních a bezpečnostních složek, zejména nechvalně známého Gestapa, které je popsáno jak z hlediska svého vývoje v Říši, tak z hlediska pozdějšího působení na okupovaných územích. Nakonec práce popisuje dobové trestní právo a výkon justice. Vzhledem ke komparativnímu zaměření práce je každý z těchto aspektů rozebrán ve dvou samostatných podkapitolách zabývajících se situací vždy nejdříve v Protektorátu a posléze pak v Říšském komisariátu. Je zde popsán vývoj v těchto zemích v období okupace z každého zmiňovaného hlediska, jakož i nejvýznamnější představitelé tohoto období.

Resumé

Legal Forms of persecution of citizens in the Protectorate 1939-1945 in comparison with the occupied Netherlands

In 1939, the Czechoslovakia was destroyed by Nazi Germany without a single shot. Less than a year later, the Netherlands was conquered by the German army in the course of Blitzkrieg in the West. Both countries remained under occupation for almost six years, while their citizens faced an unprecedented persecution. Since these countries share a lot of commonalities, concerning size of their territory, wartime development and the form of occupation, they proved to be an ideal example to provide the comparison of the Nazi occupation regime in Western and Eastern Europe. Bohemia and Moravia joined the Reich as a protectorate, an institute of international public law that was very rare in the European context. Kingdom of Netherlands was transformed into so-called Reichskommissariat, a provisional arrangement that was supposed mainly to maintain public order in order to secure the industrial production. In the first place, this thesis trying to describe the distinction that the Nazis were making between occupied territories in the West and in the East in terms of ideology, because it greatly affected their approach to these countries and the intensity of the repression. The Netherlands was perceived by Nazi ideologists to be a Germanic nation that naturally belonged to the Reich. Meanwhile, Czechs as Slavs were seen as subhuman and were intended to be partially Germanized and partially exterminated. In the main part of the thesis, the Nazi persecution is examined from three aspects. Firstly, it is the administration of the occupied territories and occupation authorities. Secondly, it is the organization of police and security forces, mainly of the infamous Gestapo, which is described from its development in the Reich to its later operational history in the occupied territories. Finally, the work describes criminal law and the administration of justice. Each of these aspects is dealt with in two separate subchapters, concerned with situation in the Protectorate and the Netherlands respectively, describing the development in these countries throughout the occupation from the abovementioned points of view, and also the most important representatives of this era.

Klíčová slova

Protektorát, Nizozemsko, perzekuce

Key words

Protectorate, Netherlands, Persecution